

DRŽAVNI MUZEJ
TNOŠT I OBRT
agreb

ZAORIJ A

NA

TALI JANSTVO SVOJE

JEDAN

DALMATIN.

KNJIŽNICA MUZEJA
ZA UMJETNOST I OBRT
u ZAGREBU.

589

ZRCALO TALIJANSTVA
U
DALMACIJI.

RAZOR
I
PROSUTAK DALMACIJI
U
NJEZINIM UČIONICAM.
JEDNIM DALMATINOM.

U BEČU, 1861.
TISKOM OO. MECHYTARISTOV.

УНИВ. БИБЛИОТЕКА

К.Л. Бр. 13.982

U v o d.

Svedjer mi se mozgom metuć krvave rane, koje Talijanstvo Domovini mojoj zadaje s'jedne strane, s' druge me buka i uzgornost njegova svaki tren proviruć, latih se pera već i zabrazdih o njem. Što Talijanstvo sagnah pod jedno čislo, koga se je malo ko beletristikom nagleda, još manje u zemljopisima š' njim se susrija, do čas će svak bilodano vidit da sam pravicu ima, istinu ispovidiija, a ne iz glave stvara, i da mi je harnosti dužan. Što sam Talijanstvu potalijanjenike iz društva otisnuja, domovini sam poštenje učiniija, kako nas ko jučer potalijani, tako nas danas može nimačit, sutra madžarit, prikosutra turčit-sila Boga nemoli-ako je lupežu prosto derat neće ni ćudoredju na um pasti da drugi gologlav idje — vim vi repellere licet-sila silu goni. Šta bi rekli Talijani da jim nimstvo bude na silu u Mletke i Lombardiju udrlo, u krila društvena

posvuda uleglo, iz književnosti svoje zakon učinilo, štogod talijansko ime na sebi nosilo od granica, odbijalo, narodnu svist plinilo, njihovu jim dicu u zibci odtudjivalo? Koji od njih nebi na sva usta zavika: robstvo! A šta su drugo potalijanjenici naši, neg znakonoše domovne negdašnje podjarmenosti i robstva, po ispovidi istog plemenitog gospodina N. N. koji veli *la lingua italiana abbiamo imparato servendo e perseverando nell' italianismo continuiamo la nostra schiavitù?* Geknechtet erlernten wir italienisch, und indem wir im Italianismus verharren, setzen wir unsere Knechtschaft fort. Talijanski se robujući naučismo, u talijanstvu naslidujući, u sužanjstvu odmičemo. Kim ova razmatranja nebi kosnula, koli nebi tudjinstvo pod noge hitijo taman da je rinom zlatnim zaogruto, a domorodnosti u naručje poletija taman da joj od uboštva obrazi upanuli a žalost joj iz očiju pišti? Nijeli tute upečatljena nevirnost njegova, koli tugu materinsku utišit ako ne sinovna harnost i priupenost? Dozovnite se dalmatinska mladosti draga, iliričkim obalam ruga nečinite nit sramote Narodu svom. Na učionice samnavalija jer im talijanski duh pravilnicim liže; u osobnosti ničije pak nisam dira. Ravnatelj ima koji bi talijanstvu u pučine morske zavitljali, učitelja ima kojim se srce ka i meni od tuge rastapa, komu su učionice dadilje razuma i savisti,

rukovodja umnog i veštественog napridka, obćenog i posobnog blagostanja, lakomice će me ogovorena imati, a ko u slideće prospekte okom upre — nel ginnasio di Zara studenti 146, slavodalmati 136, Italiani 10, la lingua d'istruzione l'italiana, vien studiata anche l'illirica, la tedesca è obbligatoria. Ragusa: studenti 143, Italiani due, slavi il resto, la lingua italiana d'insegnamento, la tedesca d'obbligo, dell'illirica non c'è menzione To ti trpit slavni i ponositi Du brovniče — To ti gledat cili slovinski Narode. — Zadar 146 učenika, Talijanac 10, Slavljana 136, pridavanja u talijanski, jezik hrvatski se uči, nimački u dužnosti- Dubrovnik (Rugusa) 143 Učenika, Talijanac 2, Slavjana 142. pridavanja u talijanski, jezik nimački u dužnosti, o domorodnom ni spomena. Splitsko mi još nije pod ruke došlo, dali štioče po ovim ga sudi. Ko rekoh u ove gymnasiaľne ugľede okom sverne, promisli da ako u gradovim Talijanac nema, u varošim i selim po gotovu nije o njimam govora, neće mu se na ino moć, da lupiv po kolinu ne vikne: malo je rečeno, nedovati se crnilica i oštrog svog pera. U jezikoslovnoj strančici rekoh da bi se prirodom imale riči pokupit i na život povratit; na neprisušimoj matici staroslovinskog jezika zahitati a ne u svom vignju kovati, di toľiko vrstnj koliko ko u jeziku neumitnj: da bi se imala na-

ričja primicat, prispodabljat, iz jednoga u drugo primećat, jedno s' drugim pomagat-odbirat i odbirat dok mistavštine nepopadnu, a šenica se nezazgolji; ako to rekoš, prstom uprih u drum prosvitljenim narodima zametnut. Što Dalmaciju s' Talijanim nedilim, kako se nikim sluti, koji bi i nas u našoj kući prodavati htili, to učinih pokle neprisutnost-ništavost-talijanstva u Dalmaciji dokazah: Ko Dalmaciji talijanstvo namećat može, prije neg potira Talijanca iz Italije, Francesa iz Francije, Ingleza iz Engleške, Nimca iz Nimačke, društvom cilim nezakrene, svrha na dno ga neuzmiša? Ah! takom će prija moždani iz glave prsnut, i zemlja oči mu zasut, neg on doživit da načela njegova svitu zakonoša. Ko mi domoljubnost strastju i prigrijanošću osudi, ta se ruga Rimljaninu koji s' sedlenikom u jamu skače, Karthagini, koja zlato i srebro, mendjuše iz ušiju i najsvetije dragocinosti u oružja lije; ruga se Solinskim ženam, koje vlastitim kosam strile perê. Misa moja ni je nikog vridjat; ako se ko u Zrcalu ugleda, i zasvrbi ga, nek se počese, pak mu taman pokostina o noktim ostala, nek znade da je skrivija onom o kom ja govorim, a samnom mu ništa, nit će me prodat nit bi ga kupija da mi ga ko za fendik daje. Nek mi niko nereče, da sam ja vitrogonja kape i klobuka, jur se izrazil da nisam neprijatelj klobuku neg onom što pod njim: ako uskvašeno, blju-

tavo, vitreno jal otrovno, ima klobuka prid kojim bi Talijanac vištije puza neg prid kapom, a ima kapa, koje nam više ruga čine neg klobuci; Gospoda pravoslavne naše strane ne klanjaju se u domoljubnosti Nimcu nit Latinu, Madžaru nit Talijanu, nit drugim gizdam europskim, a mladosti naše imamo, kojoj istinabog talijanstvo domorodni jezik zazinu nit svoje misli svojim jezikom izustiti znade, talijanskim jezikom ništanemanje dušmanine naroda svog livo desno prostire, niko joj milj od onog s' kim joj jedna krv mišcima šapće, nema joj para medju Hrvatim Srbim, Kranjcim Česim, Poljacim, Rusim-svu braću širom nadhita, koliko joj Domovina vatre-nija, življa i seke, svoje prijatnošću položaja, svestrano iza sebe ostavlja. Ima mladosti naše-talijanske poreklom, na ognjištu našem jur od vikova; ova je spravna k' Dalmatoslavstvu u svaki tren, veli da se kroatit ne će. Mi nemožemo naših medjunarodnih i političnih sveza, malo-brojnoj čudi njihovoj žrtvovat, ipak jih poštuje-mo ka rodjenu braću, ljubimo jih prijatelji do glave, nek oni nami pomognu monstra po Dalmaciji gonat, mi će mo njih slovinski učit, š' njimam se talijanski razgovarat. Najžali je nam je na one trutince, što se gundevaljaju po Dal-maciji-naočinom na nos, tabačinom pod nos; šta Lordi Ingležki? svoj Dalmaciji meštri; čim su istom glupljim od sebe. O blagovjernim pri-nosima živu jal o uhodnim mitim; na ne me je

ža-udri kad takog sritneš Dalmatine šakom u počelak, neka mu svîtnjaci skaču, svit na okolo se vrti, nezbode i devetera mu se nebesa neotvore. Najgrozniji nam oni, koji klobuk s' kapom izminu jer neznadu što jim je na glavi, misle da koju stotinu fiorina u sobete sprživ, štogod talijanski nahrceć - uprav papa galizirajuć — dva put tri Italijom zaglavinjajuć, potištenost njihova prva mahom zanima, a ne znaš kukavče, da što joj se više otimlješ njoj više krila restu; a da tvoje stotine sasiplješ u dobro obćeno, podižeš one, koji s' tobom u istoj nevolji čamiše, učilišta, izobražavateljne i prosvištavateljne namišćaje zamećeš, svist piriš, tergovinu i prometnost budiš, spomenici bi te vikovičili. Ako mi na čiju politiku (hitrovanje drugom na privaru i na štetu napereno) žuč bljuznu, to bi na politiku a narodnosti čast i poštenje — poštenje i Talijancim u Italiji — poštenje jim i u Dalmaciji u koliko na misto nam se na gastoljubnosti zafalit iz kuće nas negone, o narodnom ponosu nerade, svist nam nepridušuju, iz društva neistavljaju, s' čovičanstva neobaraju, za vitice sridnjeg vika nekuju — pod tim uvitima sa svakim braća i prijatelji. Ako se drugdje di oporo izrazih, ne osudjuj me neudiljanošću štioče, neg promisli, da komu se strašila društva i domovine umom vrzu, nemogu mu se andjeli na pero sukat, a ko što prikazine, — za nereć upirine —, crnjim, — za nereć gnusnjm, —, bojam malje,

zanatu poštenje čini. Što o odupetju (odupet se protestacije) malo rekoh, znaduć da pitanjim takim puk naš brez svoje krivice dohresta ni je i smatrajuć ja to poslom više vladinim neg njegovim ža mi je što i usta otvorih, Ko nas Talijanstvu — tudjinstvu — u čeljusti nepravedno kljuka, a sad se duše spomenuja, ima bi nam ruku pružit, rane vidat, a ne pustit da oni ko nam prija oči kopa s' nami sad šalu provodi. A sutra dodjeli do livanja krvi za Državu-pitatli onda ko svit u Talijana — po hitroglasim njihovim se vladat? Ako ni sam jednu govoriya drugu mlslija, amo srcem paka privrća onomo *Ergebenheitsadresse* pravija, neg s' perom za mislima iša, a razumu svom nigdi sramote neučinja, nek mi neodbija ko na ustav sadanji, to je i prija prosto bilo, za one pak koji lug i kostret, šut i porušenje pripovidaju za oni u zlatu i svili sjati, u obćenoj da tišini njihov glasić sam odliga, u ubćenim tminam za njih njihova svića sama gori — značajim nedadu zenut, podrest ni ploda dati, domovinu k' propasti, društvo k' divljanju i skotenju rukovode; za take me je rekoh nestarost, dapače vlasi mi se na nje sršu.

Nit Srbohrvatskog, Hrvatosrbskog pitanja igdi htidoh se dodivat. Di se predrasude raskoračile, strasti medje udaraju, znanjstvo nit zabiliti smide, ni je lako pravdu trgat ne! Ja bi reka da ko pitanjima takim ni je do-

resta mahnejih se; nit znanstvu ipošto na put staje — vavik je to barbarski posa bija. Ko nemože dokučit zašto se Srb Hrvatom a Hrvat Srbom zove, nek upita Bošnjaka, Bulgara i ine, zašto se — din vala pravim Tarćinom, Dalmatin Talijanom, Hrvat Mađžarom zovu Kranjac — zašto se kostruši kad kranjski goverit čuje, Nimcem se zove? — tako Českom, tako Moravskom — tako Poljaci Gallismom ako ga se već ni su nasitili, — što usam da jesu, koliko usam toliko iz srca vapijem, i da će volit Slovinstvu bit na ures neg drugom za izmećara, nadam se — Tamo na te pozorine (teatraccio) okom neka surne, ta nesvistila pameću pribere, pak će u se doć, i manje se čudit ondi gdi mu čudjenje ne hasni već gore u glavu ga bije. Ko izmedju obaju naričja svaki razdilčić obara, obilizja — znakome (notae χαρακτήρες) jednog drugom podbaciva — miša i bunda, jedno s'drugim stapa, za lašnje tako Srba Kroatom, Hrvata Srbom u svojoj glavi stvarati, reka bi ja da se on toga kani, granu svaku na svoj način resti pusti — plodovi se u jedan ambar sasiplju, hasni dak (interessi), hılanja, misli, težnje i želje stopi i srca ujedini — naričja pusti u miru. Ah! tu bi se više blagosova našlo, više napridka doživilo, manje se prid svitom ružilo, manje dušmanina na radost, znanjstvo na smih, domoljuba na plač dovodilo. U pogled jezika — mog sam se zavičaja pridrža, sluša više uho neg pravila — po osvidočenju ne bog oslobodija! Ko

bi ti zna kazat šta je jezik, kad bi svako naričje jezikom, koli šta naričje, kad bi svaka iskvarenost naričjem bila? Ko takim labirintim (zanoveticam) slovnica napripravit? koli pojam o slovnici dat kad bi svačija jezikoneumitnost slovnicom bila? — po osvidočenju dakle ne, neg za vrimenom vozeć — Drugčije mi se misli budući pameću vrzle neg se čobanu vrzaju — drugčijih i riči zato budući tribova — posudih štogod u staroslovinac', štogod u Čeha — zašto bi gladova uz pune ambare? Staroslovinskim i srbskim ričima, iz časti jali blagoglasja, sahranih njihovo je i e; dikoji mistitelj upušćah u koliko mi se prikladan učini i u ušima dobro, odgovaraše; a i da oni koji zanj neznadu sidnu mu se vižbat — nije ni on po putu našnjet, neg se duhom slovinskim začēja — i vlastitu misa, ka i drugi sklonovi u sebi uzdrži, a oni kojim je domać, ka dalmatinskom otočanstvu, vidu da nismo ni mi učimoždori (divoratori delle forme grammaticali) i ako planinam stanujemo. Tehničnih izražajih (termini tecnici, technische Ausdrücke) štogod ponašenih nadjoh, prigrlih obiručke — komu su riči staze u misli (pomjene, vizname, pojmove: pensieri, significati, sensi idee) svîtnjaci u znanjstva; a staze domorodneobičnije, laglje i naručnije neg tudjinske, neće mi zamirit. Komu nije da bi u dlakupitomija rič mudroslovje neg *Filosophia*, misloslovje neg *logica*, Zvukoslovje neg *Lautlehre*, Skladoslavje neg *Syntaks*, Nazovoslovje neg *termi-*

nologia — i tako dalje — brž da drugom iz neba drobi, a ne prozivlje stvari po svojstvima, vlastitostima, okolnostima, rodstvim i obzirima a iz jezika svog lis ne crpi? uzmaknimo jednom od vlastite malocjene, i letimo s' drugim narodima. U obćesam se za narodnim duhom trsija, koliko ga se mašija? Sudi oni komu se čitav mišicam priliva. Ne kudi, neg uzmi pero ter pokaži kako se naški i zanašeg piše, naučimene i drugog, budi koristan Rodu svom, nit na ljupini ustavlja se; ni si ti la, Voce Dalmatica, koja stade Syntaksom kudit Gn. Danila, kad joj laži pobi, i uz Talijanohubštinu njezinu je zaplesnu, neg ajde u misa i ako imaš u što nori, što izostavljena priokupi, što istrgana privati, što nedoradjena doradi, što nezapočeta počmi a zaštitnikom budi Krvi Svojoj, i onom komu srce sveudilj za domorodnim blagom hlebdećiz sveg srca vapije: Doli talijanskim jezikom, iz učionica h naših, da jači nejačega pomaže i brani pravica je, da peterica tisućama na vratu jaše prid svitom je rugo, da dovednice Domorod-ce iz kužah gonu — Ko trpit Ko podnit? grozovito je

*O Slovinska zemljo liepa,
Što sagrieši nebu gori,
Da te taki udes ciepa
I jadom te viečnim mori?*

*Potišteni tvi sinovi,
Gospodičnoj njegda u vlasti
Izrodi su il robovi
Željni s ovcam travu pásti....*

*Tiem istinu rieč čuj paka,
Ku me nebo riet nadiše:
Ti si majka od junakah,
Nu robovah vele više....*

*I robostvo će tvoje iz tminah
Na gospodski dan iziti
Kad paklenieh dno dubinah
Bratimska se mrzost hiti.*

*Ah! da je proklet ko cječ vire
Na svojega, reži brata,
Jer nesrica tvoja izvire
Samo iztog — i dalje —*

Gundulićev Osman Pjev. XV.

Zašto bi smo i ove brazdice izpušćali koje su odvit (oraculum) najprozornijeg uma, a po Slavljanstvo smrt i život, srića i nesrića, blago il čemer, uskrsnutje jal vikovito zaspanje? Istočni Zapadni Obrede! jedna Vam krv mišcima teče. Dičicu vašu jednog na drugoga ne tušukajte (dražit) veliki ćete razlog Bogu davat, pustite do jadni svit o hrani svojoj krvoloči, motiku i mašklin njegov nezovite u pomoć vaših bogoslovnih pripirka, nit ko za glupost njegovu, neharno i griševno neuminstvo svoje zaklonjaj, jal divljaštvom njegovim strasti svoje zabavljaj; Ne jarite na boj neg oružja otimljite, Dičicu Vašu pod ruke vatajte. Izbavitelj — Spasitelj — Isukrst ni je s'bićima doša, nesriću navistija, smutnje prosuja; neg blago i mir krvju svojom odkupija — Interesi Istoka i Zapada nisu Interesi slovinski,

bolja po nevini (semplice), još u zibci cičući puk Slovinski, domородna neg udjinska Lithurgija-Bugari! Grčestvo Cyrilštinom vašom izminjujte. Poljaci, Česi, Iliri-svi m Braćo draga, sli-dimo Blagovistitelju Našem — Sjajnom Našem Biskupu Štrosmaieru, Glagoljicinašoj u kri la se hitajmo, ako slova troma i nevarna, izminimo jih Cyrilskim, nije nam do slova neg do stvari — Što bi nam to blago naše udalmatinskim Polj-icim, u Krku Hrvatskim Primorjem blidilo? na Pristolje š' njim, slavu dajmo onim koji ga pogiblju, patnjam i užasima odkupiše-Aposto-lim našim S. Cyrilu i Methodu-Očima našim u te knjige upnimo, iz njih ćemo dosta naučit, poznaćemo zašto se Česka i Moravska kralje-stva horu, vidit zašto se Poljačka nemilo sasu, nit joj se je spasenju nadat, dok joj stare presu-de u glavi nepuknu, i od Galisma k' krvi svo-joj, medju slovinska uda se neubroji — a za-što Rusija Europom, Asijom, Amerikom kri-li, vidit zašto slovinske Države sad su turskim Carstvom, zašto Srbija, Valahija slobodne, zašto Crna Gora s'svom Europom bojak bije a Ponosíta Bosna joj na granici dubkom spava, otvorimo otajstvena ta pisma, mnogo ćemo stvari naučit, Braćo draga.

Da s'kraja na kraj, mrkim brdima Dalmatinskim zgoljni Slavljan obitava, jurve je poznato: Da u dubrovačkoj Županiji, di veé prolomi ponositi slovinsko-dalmatinski duh, i u neumrlim knjigam se nasadiv, leti kroz vijke prkoseć vrimenu i zaboravnosti — da u kotorskoj Županiji, di ti je pravoslavnih 28 tisuć, latinštine 8 jedva, di pak jedni i drugi probudjeni, pnni narodnog čuvstva i duha, narodnost svoju nit niču nit prodaju; da u obima ovim Županijama o Talijanstvu nije govora, vidi se, dokazano je vrlim Dubrovčaninom — svitlim knezom Pučićem. Da otajstveni ¹⁾ otočani dalmatinski svi ukupno ²⁾ su slovinci koliko osvišćeniji, probudjeniji, izobraženiji i

¹⁾ Otajstveni - eto jih tamo pradavnim muklim illyrskim postojbinam prostrtih, a povistnica tek počinje nazirati se šnjima. —

²⁾ Sviukupno, osim oni koje udes dopade doditi se viših dalmatinskih učiona (Gymnasia Zadarskog, splitskog pogotovu i sada o bože! Jesuitim ravnana Dubrovačkog), tute jasnog svog uma lišeni biti i s'lipom pometi svojom rastati se.

prosvitljeniji, toliko tvrdji u narodnosti, virniji domovini, zanešeniji za narodnim jezikom i običajima, Talijanstvu neukućni, Austrijanstvu povjereni i odani, nitil im je tute uzroka kakva, ako oni su 60 korablja okeanom krha, oni s'tisućama iz svita se vraća-sebe i svog jezika se stiditi, kao niki ako prodadu pet koza, žbirim postanu, srića jih na usciersko dostojanstvo uznese, ili u vojsci srzenstvo zadobiju; — da dakle brdima dalmatinskim, dvima županijama — Dubrovačkom i kotorskom — i otocima dalmatinskim zgolnji slavljeni obitavaju dosta je poznato, od sebe se kaže, zemljioslovja ista svidoe, ako se pod njima o znanstvenosti misli a ne o pokusima čijih phantasija, jere niki misle ako su zanikali, drugi ako po tudjoj narodnosti svojom bojom povukli,¹⁾ vrcem biće ništošću — istina lažju postaju, a narodnost u narodnost iz stope jedna u drugu se prisiplju. — Da i Splitu Slavljeni ni su nepoznati, dokazuje jedan dopis splitski Pozorom donešen — Poznati samo? je i tri puta viši, ako ne osam, od Talijanaca i koji bi mi zanika, molim da me posluša mrvičak. Split se razlama na Grad i Varoše. Da je Grad pram Varošima ka 1 pram 3 i da Varoši za Talijance neznadu, jer varošima imućnici obitavaju a gradom se ono

¹⁾ Vidi puće satrapa? sadanjih ethnogrophičnih talijanskih karata

platjenika potiskuje i trgovci svojim poslima bave, ko u laž uvrne vesela mu majka; Da opet u gradu istom strane narodne pram Talijanštini ko jedan pram dva stoje ne će niko htiti zanikivati: Jedan pram dva? viremi-dva pram jednim, i kada bi igda jedan čovikoljubni grom nebu se odpuzo i ono činovnica su dvi tri kavarne sprahšijo, Talijanstvu tamo ni traga nebi ostalo, a mila domovina tom sablazni sputjena, pridušena, ukočena i okamenjena, prenula bi se, zanijala i poletila za vjencima koji joj restu, brez doresti nidrima njezina priprijatna položaja, i majka Slovinka, završivajuć njome kopno potomstva svog, joj naminu, veleći: da si blagosovljena ćerce: cvali tobom Parisi, Londoni, Rimovi Napulje, Firenze, Mletci i Milani. — Ko bi mi zanika da Narodnost Talijanštinu daleko u Splitu nadmašuje, napominjem mu 48u: godinu di Talijanstvo prid nikanim Slovinštvom, ka lepušina prid vitrom prha — a imamo i još izgledi di kape skûpe a klobuci put Mlataka plivaju, nitil se ovdi misli o obnavljanju priličnih scena. Bog oslobodija! ako ko neće; nut samo nek Talijanci i trgovci italianisma, obrnu se na prošlost, podozru u budućnost, nit se podsmijavaju opomenama. Koliko krasnijom i uzoritijom ne sinu Moskva iz svojih pepela! a plod? Spasenje domo vine: Splitu, Zadre-nemožete vi prkositi cijoj

Dolmaciji! a Taljani za neprovodit kakvih Arlekinarija, nit prid svitom se ružit-nek nambudu priatelji, ma nehlakomese mrdat Oko hridina, di se Tatarska krda polupaše-turska će do malo ako Bog da — odkle Napoleon I. sunovrati — i ako jata predsudnih i Franceštvom, a navlastitu škodu i cilog svog roda, zaosinjenih Poljaka, s' tisućama oblagodarenih Ilira, put mu probijahu: Od kog Napoleon III s' cilim svojim Zapadom pedljić jedva odkrnu — održat, pak neimadiaše ko: I ako sinovi Česke Poljske, Ungarske Rusinske, Serbske, Ilirske, zalavanja varanja, mama tudjinskih se mahnu — kako dobra pamet i bistar razum uči — lako može (61) šestdeset i prva godina pokazat što vride Zuavi štali Slavi i dokle se nepridobitnost njihovih mača prostire — dokle i naša nesloga.

Taj splitski dopis dakle odkri Splitu lica drugčije nego bi se komu na prvi ma učinila, jali bi jih na let sudija; dali čislo na koje sastavitelj nejegov Talijanstvo uspe, onesviščava me i čini izvan sebe. On veli četrest hiljada-40000! što ti se oko mozga vijaše, bogom te kumim, kad ti se ta summa kroz pero izvuče? Vire mi ako je četrest hiljada Talijana u Dalmaciji, ja odprtljah svitom brez obzira — k' ostaloj braći jal u tudjine — o Dalmaciji više nemislim — i a ko ne po kakvom pravu jer i u Beču nasporitije je Ta-

ljanstvo neg u Dalmaciji, kako ćemo vidit, a Slavljanstvo jedva neznantije od Nimstva pa i pak Beč nemintarise u kakav taljanski slavljanski jal ini tudjinski grad, kako s' našim biva ako se koji speculant, koje trgovce odkle nanese, izgled su nam Trst, Rijeka dalmatinski gradovi i u obće o našim domovinam govoreći, rekbi da su za putnike i namirnike a njihovi pribivaoci jih u države imaju, a kad trgovine uzbignu, speculanti se raspu, kano sada u Trijestu, dva tri zrna oko ušiju prozuje, zidine prazne ostana, kano lani Zadar; po kojim će se onda uzorima države ustrojavat, kakvi li učevni zakoni pripisivat? Pa su se moja riječka gospoda uzgakala na Pozor i sudom mu prite, a Trijest će talijanskim gradom postati? A šta misle s' Kranjskoju ti diplomati kad joj Trijest odvaljiju? Tješite se tješite vami će vaše doć Vрати mo se k' našem Talijanstvu — di jih je 40.000? Split 15 hiljada stanovnika, kako jik protolkovah, Šibenik 7 tisuća jedva, di ja i nesmim govoriti o Talijanstu za neuvridit vrlo gradjanstvo ovo koje nitil se niče nit poriče Non pecca di contraddizione nel servil termine. — Slavoitali —, come quello dei Polacchi — Slavogalli —, e come è proprio delle menti piccole, sconscie di se stesse, nel mentre che se stesse negano.

Zadar na brvnu poznatih kotara, gdi Azija s' Europom-Nevira s' Virom, Varvartvo s' prosvitom dosta megdana razdili, kam nepristano odligaju imena Jankovića, Stojanovića, Relja Smiljanića, Sekul Močivuna, Tomića i inih na stotine — Zadar sridotočje negdašnjeg Illyrisma. Liburnisma — Zadar Zadar, velju ja, koliko stanovnika ima? 6 tisuć jedva. Svi Talijani? jest: ako jim tri dila odbiješ i Talijanstvo sagneš na petinu di mu je i misto, od koje sume (iznoska) jedni su ti platjenici, koji jurve Nimštini i Slavljanštini misto ustupaju; a drugi su ne Talijani neg potaljanjenici, pod Slavljanskim ilit odslavljanjenim imenima, čim cōdici talijanski neupisivahu u grih domaćim svojim imenom minjati, talijanskom ga sluhu ulagodjavat, jedan **ilo** u **elli** okrenuti, jedan **ié** kišnuti, **ié** na **iechio**, **in** na **ino** i tako dalje kalupiti-Ništa-vosti pak i duševnoj sirotinji, malovridnosti i neuminstvu to u kola i upri, jer di je laglje čašću i veličanstvom blištati što ondi gdi ništo **šimiotisma** talijanskog misto izobraženju zaprema, a veličanstvo? popušit nikoliko smotaka, probenedat se po Italiji — većinom na smutnju prosvite, na zabavu gondoliera mletačkih, i smih Lazaruna napuljskih, prikor domovine-pod starost maže vući, bjed tugu, čemer hrdju, glad golotinju, stid, rugo, žalost, cič-potomstvu svom ostaviti: gdi je

lašnje ko hoće i u kojoj hoćeš struci znanstvenoj sjati, profesurstva voditi što onde gdi malo papagalisma Talijanskog znanstvu misto u jagmi, system — nerazumitnost, vještestva — mučila i razapinjanje jadnih umova dičinjih.

Evo ti nam lipe prosvite lipa dara. Uztra atli, evo ti zapušćenja ledinjenja, zanemarivanja divljanja, neobradjenosti, prvobitnosti gnjenja i opadanja na sve strane i dalje: al vrnimo se blagi štioče: rekoh da je talijanstvo zadarsko većinom potalijanjenišтво i da je potolijanština a ne talijanština, al ne da ja mislim i pravih Porodica talijanski iz Zadra izključit. Ima jih do duše: lipo od vrime na rimskih. Lipo od Rimljana koji cilim svitom gospodariše a kojim cilim bilim svitom krv izsanu, i koje po povistnici poznajemo; čim sadanje nazovirimstvo — Talijanstvo (uprav vlašтво) kada bi čovik anatomizirati sijo, sam nebi zna šta bi naša, brž da bi uz puko zapadstvo u Valahima najzgoljnije Rimljanstvo susrija, premda su i ovi Slavljanstvom i čim se namahnu osakatjeni, a Talijanci se tog imena plaše i nami učtivo izručavaju-um! bog jim se dušice spomenuo! sad bi se pak i šnjima pobratili — s' Srbima, s' Crnogorcima, s' Bugarima — sve Zapnjadaci, a n'a polzu svojih svrha jedino, pod zaštitu i okri-lje uzeli, čim litopisi ovih, ništa drugo o

Zapadnjacih kazati neznadu, neg da tekom toliko stolića u toliko jih poznaju u koliko na plač njihov smihom odgovarahu, uz čemer njihov tance vodijahu, smeše i dan današnjuprav tim svojim prijateljstvom smetaju, jaram' se otresti, jer zablištavanjem Madžara turskim Carstvom t. j. našim državam, vojštenjem Crnegore na Dalmaciju, nadimanjem Srbije protiv jačjm od sebe-protiv Austriji, si janjem po jadnoj Bugarskoj virozakonskih razdora-malo se obetava Jugoslovinstvu, niti to u njihovu čestitost zasica brez sumnje. — Ima dakle i nazovirimskih obitola, a ima i križarskih ostanaka kadno t. j. 1202 Mletačkozapadna bogoljubnost u prahu starog Zadra sadanjeg Biograda, i deračini, plinu i porušenju Carigrada, svevišnjem slavu dade, svom poslanju lice osvitla, i mišljahu svetogrdne kukavice da i božije pravice na podkup imade: I ovdi smo stioče na zavrhi dalmatinskih Talijanaca objelodanjenih što brezpristrastnije, virnije, temeljitije, obširnije i saveršenije tako da, kako i sam vidiš, na misto 40.000 jedva bi najvištj brojač do tri hiljade dogna, da pače evo moje oči ako mi iko nabere 800 glova pravih Talijana u Dalmaciji, neprášćajuć taman ni gospodi spazzacaminim, **conciapiattim** i **comediantim**, koji od kad vino poskupi u Dalmaciji i dišto joj novca prikuči arlekuja, viču i aleču ka vrazi — kad di-

koja gazeta padne evo ti jih se roji sa svih stranah dok omame, izpijukaju i ogole nevini svit; kad čiča pak okrene, težak bileć očima po putu pili i skapa, tada ti se hoće dvajest instanaca dok pomoći dostane, ja ispisne bidadan. Gonite, mladisplicani! one upirine kad vam se sidnu po Dobrom drljit i bubnjinu, ka Zlari-njani sibenički, gruhat. Tolikim i takim Talijancima hrabri dalmatinski sinovi koji **ste u svakoj povisnici od svakog porekla vrlinam odabrani, robovat ćemo?** — na pragu se pušcat, biti priziranim, potištenim, zaglupljavanim, poniženim, ubjedjavanim i grozno ruženim prid cilim bilim svitom? Ma ni 20, ma ni 15, ma ni 10, ma ni tisuć Talijana u državi koja broji do po miliona, pa se nebi od Boga strašilo, od svita stidilo, — duševnog i tilesnog razvitka, znanstvenog i umitnog, tergovačkog i prometnog cvitanja jedan nerazumni jezik krmilom udariti? Dali će i nadalje jedina skrb učiona naših Talijanjenje biti? Odtudjavajne poroda naručju svojih roditelja, gradjana krilu svoje domovine? — jedno nečuveno bogovapijuće grdjenje prid cilim svitom; jedne umiljate, svom vladanju ka otcu priupene državice, izvan koga ona nezna ufatiti, boljoj srići ce nadati, nit boljeg žarkog sunca očekivati? Što ti hasni Dalmacijo moja mila lavima radjati, kad proždorne aždaje — učione naše sasvih strana zjaju, prija jih gucaju

neg ti na zemlju padaju — uputnice tih žvakeu; u gymnazijama ti se saždiru; asveučilišta te njima striljaju — učionice ti jih krilu i srići otimlju, tvoj žitak radosti, tvoju starost pomoći, tvoje uzdisanje utišenja lišavaju? Uzgoriti duh dalmatinski čemu je podnožjem Velebita, Biokove, Dubrovnikom milim tja k' junačkim Crnim Goram Crnim, kada mu je sudbina na neprirodnim jilima stranskim od pvoja do pokrova vodniti, u novinice piliti, po **satiram** i **sonettićim** plutati, cidit se, očaliti **genijalni** um svoj sitnarijam izmoren, svježim znanstvima neuspitan, u grob sobom brez uspomene zakopavati — tako da jim prosto reći s' Plautom — **horum ego vitam mortemque juxta aestumo** (smrt i život u prst: iliti kako naš puk veli: brez imena ziviti, brez glasa umriti. Trpit li ti to dalje Dalmacija draga? Ponašali se tako siver s' Samojedima o prosvitljena Europo! Bit li u naprid povistnica naša hulenje i gadjenje Slovinstva a uzvisivanje, i u zvizde kovanje Tudjinstva? — upijajuć odmah s' azbukvicom čipkim nevinim ditinjskim srcima mržnju na ono uprav što blido, zanemareno, osulo se i tavno u njima se nada jasnoj zvizdi koja tmina izbaviti, blagoj rosi koja utišiti, miloj danici koja obeseliti, žarkom suncu koje rasklijat — razpupit, rascvatiti — životnim rumenilom obaliti i mirisima zrak u okolo nablažiti? To

je zvanje te dičice, tom se od njih i od nikog neg od njih domovina nada; i nadajuć se, spješni rast, ponositi stas i gizdavu mladost, rukam k' nebu krjileći, jim želi. — Bit li prirodoslovje, brez kejeg najmilija polja nebi znala neg dračom i kukrikom radjat, najholije planine nek se dubravam zagrcat, najdivnije dubrave neg zviri kotiti, trave rest i umirati, rike šutom u more hukati — Bit li prirodoslovje naše velju — nit obzirat se na ono što nogam gazimo, očima gledamo, jezikom kušame, ušima slušamo, cilim tijelom osjećamo — di se radjamo, čim se hranimo, di dišemo živemo i izdišemo? Sto zna biljoslovlje naše o bilju našem? Sto šumoslovje o šumam ako ne planine šišat, dubrave ništit, lugove korenut grmove tamanit, od Dalmacije pustare Saharske praviti?

Šta poljoslovje o polju? ako ne da kotarima, koje sama svila zlatom bi zaodivati mogla a zanat raskošištem Medjuzemskim ¹⁾ stvoriti da njima velju-zmije se puzu, gušterice legu, krasne one ravnice duge i široke u obliku jedne gluhe pustare grozvito bare; da Kninjani litinu svoju s' vodinam dile a gvozdvite prsi njihove' u kojim dosta surovskih koplja podvi se, s' groznicam se trzajú?

¹⁾ Medjuzemskim — puka obitavajućih medjuzemskim morem popoli del Mediteraneo.

Da polovicom glasovitog sinjskog polja, koje dosta turskih jada zapamti, a pribivaoci njihovi, slavodobitja i dan današnji slave, jedna šugava ričica gospodari? Da Imoćanim jezera litine podlamaju? da Neretva od Višnice do Omiša od Omiša tja doli k' splitu šika i muti ribe morske razganja, balugoti i glibinom davi, a pribivaoci blagosovljenih tih pridila, di sve niče što se sadi, sve što niče stostrukim plodom radja, od pukih tih poljija jedva tisućinu uživaju, više zimstvuju kroz ognjišta se s' vodom koljuć, prolitstvuju s' bolestinam se hrvuć, jesenstvuju nadušenim vodam jeseninu otimljuć, nego zimi tiho uz ognjište popivajuć, proliti miomirisnim zrakom se priporadjajuć, a jeseni, uz krcate ambare, nadutim bačvam krvcu odušivajuć? Koli je kriv da nam se trgovina veličanstveno krećati neznade, kano se Dubrovačkom jednom krećаше za vrime njezine slobode? da najmiliji svita otoci brez voda, brez puta, brez njege, brez požalenja, primirnog cvanja, divnog poleta u najplačnijem zapustu ležu — da ponositi Brač, čim bi se moga srebriti i zlatiti, jednom kolnom cestom neznase s' kraja na kraj — sa strane na stranu — prikrižiti, olakšati pristup k' onoj Šlovinskoj Bretaniji. — Šta zna Zanatoslovje naše ako ne o Londonu, Parizu i Lionu pripovidati, svojim ugljevjem tudje kotle grijati, slapove krke

svoje na tisuću mlazova strmom grmeće
brezbrižno gledati, plemenitu vunu dalma-
tinsku, bosansku, u Italiju prikrcavat, itali-
janskim otribinam se zagrcat, svitom prosi-
jačiti, ništa u sebe neimati, inostranstvu vje-
čito s' kapom u ruci robovati? Koli kriv da
dalmatinski novci amo tamo po saketim
hrdjaju, o nikakvoj plemenitosti neslute, nit
još sitiše se one blagosovljene hazne di nit
moljica grize nit lupeži krađu — di se ženje
za se, za potomstvo i za drugoga, dični lo-
vorovi restu, brezsmrti spomenici niču —
obćina-obćenski napridak? — Vodo-
znanstvo naše šta nam zna? ako ne da nam
potoci njivam more zasiplju, iz vinograda go-
mile prave, rike litine otimlju, vode ognjišta
podlokavaju, a blatija smradom podpahujuć
kugam more? — Starinoslovje naše o stari-
nam se nestarati — što vrimenom izpline,
licem klasične zemlje naviri, prodavajuć
jal darivajuć, tudje museume bogatiti, drago-
cinim razvalinam svojim grišne Mletke kititi?
Čim zna kopnoradjati, šta nam rike hasne, štali
nam more izmeće — šta nebi mogla Državica
ona kojom cvatijahu Naronu Salona, Scardo-
na Promona, Epidaurus Nona s' na stotine
drugih gradova, ostanci kojih s' liva desna u
oči te biju; di najkripostnija — najnemilije
spremana — vina se gnječu, najukusnija vo-
ća беру, priplemenita ulja tište, najsmoćnija

riba lovi, di restu datule, rogači limuni i naranče, di se triput ovce na godinu janje — kud ravnice kud polja, kud vrila kud rike, kud tihih brda, holih planina, kud kopna kud mora, kud zaliva kud luka — kud puca krasno medjuzemno more — šta nebi mogla jedna taka Državica velju, kadabi znanstvo njezinim moćima drmalo a uminstvom se prvorbitnost zaminulo? Šta radite vi učione, vi, očaline vi crne dalmatinske učione, u što se ulagate do kog je? — či je posa prirodu navréati, svist buditi, praznojvjerja trnuti, glupost prhati presude korenuti, srca plemenitit, kripostima čovikoljubnosti, poštenjem, velikodušnostju jih zasadjivat? — Strasti tolit, čuvstva krasit, moći duševne razvadjat, misli pitat, razumu granice pružat, prometnostima, uminstvima, znanstvima — posobnim i javnim blagostanjem rukovoditi? — či ovo posa? *Cesar* će Vam zar tamo zajezdit, ovdi ravnice pitomit ondi rike odbijat, blata sušit jezera prokopavat — ovdi jendečit onamo jaružit, putove probijat, marvu kukavom, nemilom, divljem jadnom i nikakvom podgajanju otimat, plodove boljšavat množit, brizgat i plemenitit, umitnosti zasnovavat, trgovini gib i okretnost udahnjivat, Odgojilištima, Zavodima, Namišćajima se starati, društva zamećat, spravnice započimat, gradove rešit — kakav nam Šibenik kakav Split? pogledaj jih! kodasi jih

sikirom odvalija, kakve plemenitosti? kakvi ukrasi? kakveli miline? kam javni vrtli, pri-
jatna šetališta, priporodjajuće dubravčice, zi-
mi se nemaš di od hršuma nebeskih potisnut,
litite sunce sprži nit bristića da odahneš,
nit stočića da se nasloniš, nit vodice da se
zahladiš, oni dvajest milja po vodu idje, oni
iz pod okračina smradinu piljka, živine putom
crkaju, inostranci ti milinu čine — i dalje — ali
vratimo se. — *Car* će vam rekoh spravnice
zamećat, gradove rešit nijeli to sve posa jed-
nog probudjenog i osvišćenog gradjanstva?
probudjivanje i osviščavanje nijeli posa učio-
na i Drzavljana' — učione i Državljani ni suli
Cesarove volje i želja' Zastupinci, moželi od
prokletih učiona blagosovljeno drzavljanstvo
padati — uz tako Državljanstvo Država cva-
sti? prvo i drugo ne krivili prid Bogom, ne-
grišili prid ljudim, ne sunovraćavali Domo-
vinu — svog **Cesara** toliko više izdava koliko
neharnije **Njegore svete Želje** ovršava? Cije
ovo posa? štali od vas pripismo, pomogosteli
ali odnemogoste, šta pomoći znate, koliko
neznate toliko nećete, kad pritekoste, kad
nasvitovaste? kad napatiste, prid kim dobru
rič progovoriste, kam vam javnost upozori-
vat, Državu o čemerima domorodnim ubaviš-
ćivat, kucat, kucat i kucat onom gorućnostju
se oružat koja podgrijava kad svoj o svom
govori, čimli na pokon urodiste po nas po

Talijane po društvo, po ikakav Živi stvor talijanstvom vašim? — dali urodiste po nas urodiste, trag Vam se umeja, medju Canniballim, Amerikanskim, medju Tartarim vam izgleda nebilo, pleme ljudsko bog s' vami više ne pedipsa! Sta hasni dici našoj na nom vašem suhoparnom Nominativo Pietro, Genitivo di Pietro, Dativo a Pietro, Accusativo Pietro, Vocativo o Pietro, Ablativo da Pietro gudit? — Kam vam Ognjeslavi, Vatroslavi, Vladimiri, Jaroslavi, Miroslavi Svetopuci Rastislavi, Kažimiri Vladislavi? — Rosa ae musa ae — a bus-fa mu la bus; la boc ca, i den ti a viremi da nije instinkta (samorodnosti) nebi zna po nauku čim kruha ugrizatt! l'a ni mo l'a ni ma, a koja su to čuda onog ti svita! la ma no, a kud bi te tvoj meštar mazulija? il capo, la fron te, i cer vel lì — ono što ti bog me štru prosvitlijó — s' kim vi govorite da vas ko pita! kam brat a, srce a, sloga e, slava e, značaj a ponos a, iskrenost i ljubav i brezpristrastnost i brezpresudnost i krvoljibnost i, ime na vrime na? Ah! da se vaki uzorići mekanim zeničicam dičinjim blištaju bolje bi bilo, um njihov zamašitije se pita, moći duševne bujnije razvijale — jedrile i blagosovljenjim plodom uradjale, kriposti se zamećale, plemenitosti čelom prosivale; nek moli onde tavrit, zastrašivat, dičicu jednu iz

pameti gonit, mozak joi iz glave izbijat, svojim duševnim moćimamju odtudjivat, iz tlesnih oružjah njihovih nike tajne praviti, same sebi sakrivati, same sebi jih nepoznatim činiti.

— Zašto vam poznatiji europski parkovi neg dalmatinski torovi, coccodrilli misirski neg domorodni janjci, prija se s' aždajam morskim hrvete neg plenke i gere uvištite, prija za trogloeditim afrikanskim se verete, neg s' plemenom slavnim slovinskim dičicu vašu upoznate — čemu se živinoslovjem našim Slon, Lav, Ris, Maimun, Soyndaktil, smucaju, prije neg tele i june, ždribe i ome, lisica i vuk u nje zavire? Zašto vam poznatiji pellicani sennarski neg nesići neretvanski, štali osriditom dalmatinskom podnebjju rajnom s' artičkim i antartičkim utvorinam? Čemu vam **alberi** arbusti, *il rovero la querce*, čemu pesci pesciolini, čemu erbe erbette, kamo vam gora, stablo, dubi, hrasti, bori jele: tica riba; trava bilje — odkad slovinskim ustima talijanske riči, zašto s' dicom našom u naš jezik negovorate, nezovete stvari po imenima njihovim, nesmatrate u njimam ono što i otcí naši smatrahu, po onim vlastitostima jih neimenujete po kojim jim otcí naši imena izdivahu, što dicu našu domorodnim perivojima neprovedete, domorodnim zrakom nezadahnete, domorodnim hladencima nezapojite, s' prirodom neupoznate, pojmovim i bistveno-

stima um njihov neubogatite i neukitite, duševne sile svoje nenaučite jih upotrebljavat, rabit i ulagat — medju ćutljiva i nećutljiva — medju stvari i misli se dilit — medju nebom i zemljom visiti, na zemlji pribivat, k'nebhlepiti — ne jalphantastičnim kulam neprirodno mrtvilo duha svog razganjat, jal s' ovcam travu pasti — kamo bi nam niki jednolični nadrisvstemi rukovodjam biti hotili — zašto jih zaljubljujete prija u Renza i Don abbondija neg u otca i Mater, žašto jih prija u mudroslovne okeane turate neg slabikat naučite, žašto jih nevodite k' mozgu, soku, jestestvenosti srči — k' znanstvenim svetohraništima jih neprivedete, u svim znanstvrim neuputite, na jedno znanstvo jih nenametnete — nema glave u koju se sva znanstva slegose, nema znanstva koje na osami — utrgnuto — cvate Izjednog panja tisuć ogranaka, svakom ogranku osobiti rest i učim, ogranci s' panjem živu i umiru — Čemuli vam i ruder i lerovine, kad imamo kresanice stećci, zidine gradine, puste razvaline nimi ostanci bolne uspomene. Zašto jim ono na pamet ne prizivljete, što svaki čas kušaju, svaki mah doticaju, svaki tren čuju, svaki hip sjećaju, svakim korakom gaze, svaki jim pogled u pamet sadi: sto nam turčite domovinu našu? Zašto vam milija Francija, odkle nas mekoputnost

raskvara i plitkoumnost davi, koja Ugledu i
uzmnožnosti slovinskoj zazorna i revna,
prijateljica ól neprijateljica po vlastitoj hasni,
Tyran cile Europe, varalac polovice svita,
višti perovodja slovinskih biča', zašto vam
rekoh milija i bliže srca stoji ona neg Bosna
odkam dobigosmo, i koja krvju didova' naših
svrha na dno zadojena, zašto vam milija Italija
koja za to nas neproždri jer joj plućé nedo-
restoše — a neće ni dorest u tu svrhu bo-
že joj daj zdravlje — zašto vam milija ona
neg Dalmacija naša u kojoj nas prvo sunce
ogrija, prvi zračić zadahnu, prva krvca živci-
ma proteče — Zašto vam milija Francija
Italija neg Bosna Dalmacija; prija se njihovim
hvastam zabrzdate, neg vam se na postojbine
naše stare — Bosna Erzegovina, Zemlja Ka-
striotićeve, Srbija Macedonija, Romelija Bul-
garija — neg vam se na nje smili; gorki uz-
dah srcu otme; jal dvi suzice od očiju poletu;
zašto vam poznatija Islanda di vične noći
borave, i Scilla di se brodovi od starine
lupaju a ljudi brez pristanka tonu — Cikladi
Orkadi i dalje kam vam priljubki otoci i po-
luotoci Dalmatinski — Brač Sućurje, Lesina,
Korčula, Mlit, Vis, Lošin, Pag, Rab i dalje?
Zašto nam poznatiji Rim, Pariz, London, Na-
pulja, Firenze, Mletci, Milan—tam će mo kad
odskočimo i snaga zahvatimo. — Kamo nam
Dubrovnik, Split, Kotor, Sibenik, Obrovac,

Drniš, Knin, Sinj, Trogir, Makarska, Imosko, Metković, Opuzen, Bol Milna, Far Vis i dalje i dalje, sve neznatni gradovi male varošice, ali opet ko u njima pribiva njihovim se kruhom hrani, ko se njihovim kruhom nepoznano hrani brezobrazanje, a ko se na njihovom krilu odgoji srce mu za njimam kuca. Zašto prija š' njima po Asiji, Africi, Americi Europi prhate neg jim domorodne granice ukažete Nijeli prva dužnost s' domovinom svojom se uvištit, i dva i tri puta ju k' srcu pritisnut pak bilim svitom krilit, odnosit jal donosit, tudjinstvom domovini jal domovinom tudjinstvu koristovat-velju i domovinom tudjinstvu: Zašto nas nebi i take misli i čuvstva podžarivati sila? Zar vavik da za tudjom torbom pristajemo i pod patronatom živemo? Ali će nam pravilom biti broširari Rički koji vapiju slogu jugoslavensku, da Ungarsko ime prosine, nit genij njihovznade š' njimadalje od tatarskih šarvara uzhititi?*** Ili oni kojineznadu drugo, neg ungarsku krunu pripovidat, kolik da se glave po krunam a ne krune po glavam kroje? Ili oni kojim se drugo nezna mozgom vrtit neg čismo robovi bili pripovidat, koli na nas — Madzar Talijanacli vrhu nas ko vrhu stoke pravo imade? Ili oni kojikažu da bi uz Madžare obogatili i osrićili se — pak turčec se Slavljanstvu ledja okrenuli i grofovima madžarskim se zvali, sramotu čineć rodu

svom. — Drugi da bi jim madžarstvo Karakter napravilo! ehvala jim kad se nekriju, nek oni ko š njima govori zna s'kim posla imade. Oni Litorale ~~illyricum~~ *hungaricum* A koga smo se mi vruga od Albanije doli do izpod Trsta k' Mletcim pružili, kako mu se digod nezna na jezik navrst Danubius slavicus? bržak da je Slavljanim više pravana Dunav neg Madžarim na Slovinsko Primorje; lipo jim je i pribivaocim Tise zvat se a bržak da je i o Ungarsko zemljište Slovinski taban prija neg madžarski jeknuja. Oni di nam jezik pridušen, prilika mu neposluži nit dopušćeno bi razvit se, da se talijanimo, nimačimo madžarimo i dalje-potištenje vlastito dušmaninom započeto sami završujemo, a kako koji Numen u pamet ti donit nemože da se ruke zagrnu, brigovi odvale i jeziku put otvori, da se razliva, natapa i nami naš, ka tudjemu tudji ambare nasiplje i tako dalje govoreć — kojim otribinam ko ćeš da uho nakloni? Zašto nam velju poznatijamistija tudja neg naša? Zašto poznatiji Mesik neg Česka? — zašto Tartarija neg Poljska? — zašto Australija neg Ruska? — Zašto Turkestan s' pustaram arapskim s' piramidam mirsirskim, neg Srbija di se većine nas povistnica naša otvora, kosovo polje di se povistnica naša sa svakom srićom utopi, i kosturni stogovi, kojim neznabožni barbar jugoslaven-ske porazi slavi — koli vas nauči da su

Crnogorci zgoljni razbojnici. — Crna Gora pustajska zemlja, čim su oni kosova našeg najizborniji ostanci, a Crna gora ueuzmični oni hram u kom, četiri vika evo, brez ugasit se jal razbuknjat, najposlidnji traci jugoslavenske slobode tinjaju — sakrite se crne obrazine, popadajte presudne koprenine, ko nevidi naočine kupuj. A ti Kraljeviću Marko Ti? šta se po bršljanim vereš, razložija iz medju mišine vina i težkog buzdohana da nekriva ni tamo ni amo, šarca podrigruješ, kesedžijam prsa nalamaš, Arapinam grkljane guliš, a nas dušmani na pragu dave. Ali nam nije pristupnij Zrinović, neg Baldovin, Sibinjanin Janko neg Gofredo Buglion, — nevaljali Kastriotić Jure za polovicu križarskih vojvoda, što će nam vaši Visconti, Medici, Colonna, Dogi di Venezia i drugi, koji koliko nami štetniji jal brezkoristniji, toliko častniji, ugledniji, uzoritiji i slavniji — zašto oni poznatiji neg Grebljanovići, Šubići Ostojići, Tomaševići Vladimirovići, Grubješići Kačići, Frankoponovići, Deškovići, Crnoevići Ivanovići, Kosarići, Kotromanovići, Marulići, Šestokrilovići-sve Plemenite Jugoslaven-Obitoli, s'na stotine jih drugih, Kamoli Dušan prid kojim Carigradi trepte Kamol Obilić-Miloš neumrli, koji Muratove prsi para, kam Jankovići kam Smiljanići, kam Senjanin kam Močivune, kam Sekuli kam

Jugovići, kam Derenčići kam Kolonići, kam Karlovići kam Mišljenovići, kam Bakići kam Lenkovići i dalje; kam Sinobadi kam Kneževići, kam Dimitrovići kam Jukšici, Nakići, Marasovići, Lovrići, Šurići, Šimunići, Nonkovići, Pavlovići Kulišići i dalje dalje, koji Aziatičke poplavi odbijajuć, dušu bogu dadoše, a krv i život domorodnom žrtveniku poklaniaše. Zašto vam poznatiji bojevi medju Genove Mletaka, Firenze Bologne, neg Srba', Bulgara', Crnogoraca i Turaka', zašto vam poznatiji Orseolo, koji nam prvu slavu ustrili, neg Karadjordje, domovinu na slobodu budeć, mač grabeć, otcu ga u srce nurajuć — prija neg jal otca plinom turskim vidit, jal u četam domorodnog spasa s' krvoločom do poslidnje kapi se ne trzat. Zašto Vam Dandolo poznatiji, koji naš Zadar stari svetogrdno i izdajički iz temelja sruši, na Carigradu se boži poslanik i križarski ureš odlikova; neg Miloš rajni, koji uzdrnav s' kraja na kraj, ka munja oblacina domorodnim silam, pokaza neharnoj Europi — zapanjenom svitu, kako gvoždje obara i diže, sužnji i slobodu radja, kako hrabrenost s' čobanstva na pristolje penje, kakoli se kolu Gundulićeva proročanstva —

„Sad vrh sablje krana visi

„Sad vrh krune sablja pada

„Sad na Carstvo rob se uzvisi

„A ko Car bi rob je sada, Pjev.

— U rič zašto kod vas pristupnije tudjinstvo neg našinstvo, tudjinstvu učtiviji i druževniji neg nami pravedniji, nas derete s' tudjincom plino dilite, ko vas nauči da su Hrvati — braća naša s' kojom još od karpatskih gora sriću i nesriću dilimo, uzpored se s' dušmaninom borimo, na sramotu visina velebitskih, bura kvarnerskih i dan današnji dvoručkam prijateljskim naginjemn — da su barbari, pribacujete jim da neznadu drugo neg ka ajvani za tudjinca se krvit, svoje žene u crno zavijati, majke ucviljivat, toprake ništit — kamo sriće da hrtovi mača njihovih jednom na Carigrad sbodoše, i mlaz krvi uskočne, koja amo tamo riče, šikne jednom spasenjem po stare naše postojbine, da nakon četiri vika našeg uskokstvovanja jednom i zaskoknemo, ža za sramotu vratimo, razvrgnemo karbu-europejsku. — kroz didovinu našu Kamo srića rekoh! dali primirite se da će nam se bogi toga nagledati, grdnja i uvrda se mahnite, zavirite u vaš prifrigani ideal, — u vašu priugladjenu Italiju pak će te vidit prsa protiv domovini nakićenih, vidit će te Lombarda pod naše barjake letit, vidit će te vašeg Garibalda na što mista nasidati vidit će te Gajetu oddanicim Franzeškovim nasutu, i dalje zašto se tudjinskom hvalam davite, nas crnite ružite, mrčite gadite, cilim svitom pronosite, koli vas nauči da je slovinski narod brez

nauka i prosvite, brez osvišćenja i književnosti, ali je svak na vašem štrugu udiljan? ciloj prosviti slovinskoj vi rukovodja? — neznali Puškin i Državin na žicam odbijat sve ka Sciller i Göthe? Kom nije za srce prireslo Dobrovskoga ime? Ko se ne divi Kolarovoj Slaviceri, koliko vam Talijanaca znade philologičnim perom ka naš Miklošić vući, koja mana Starožitnosti Šafaříkovej, Djejepisima Palackinim? do čijih ušiju nije dopra Mickević? kamoli ostali vrli domorodci — Českom, Kranjskom, Ungarskom, Srbskom, Hrvatskom kojim desnice cvale, mišice jedrile, spomenici jih vikovičili a potomstvo medju svetim klanjalo, ka Crnogorci Vladike koji bolje Turke siku; ne ka Poljaci one koji pravoslavne crkve razvaljivahu, i nedužni puk na muke mećahu, Pasovski Biskupi one koji bolje Moravskom i Českom Cyrilovu lethurgiju, Dalmatinski sabori one koji bolje Dalmacijom, Hrvatskom, Bosnom Glagoljicus' puta uklonjahu. Koliko bi se naš Dubrovnik Firenzi sad klanja, da nebude za virozakost zapinja, da mu po svim živcima domorodna krv zavrila bude, da nebude domorodnost dilija medju slovinstvom i zapadom, livicom se slovinstva a desnicom zapadstva pridrža — s' desnicom i s' polovicom grudi slobodu svoju zapadom izgubija? Kadli nam se boljoj srići nadat, kadli nauk prosvita i

slava obzornikom našim zarudit, ako se ne prenamo, Dalmatinci braćo draga? kako mi u prošlost zavirit? s' duhom didova naših se zadahnut, — kakoli nam povistnica buknet kad basnam i pridavam, groznim udesim i slavnim djeistvima, težak strunice javorica svojih kucukajuć, truda se odmara, a u grabovim ušima Doctora' naših još neodzvuknuše — kakoli po ta način iz junačkih pisama naših, u kojim jezikoslovstvo svog Homerà pripire, divotam njegovim se dosića, stanovito vidi da je iz samorodnih vrila pučke bezzazplenosti ključa, à živci mu se u starojoničkoj krvi zametnuti — kako rekoh slavna jedna epika sinut? Kako lyrika nam zacvast, ako pučka kola u najmilijam pismam radosti potresaju, čobani njima nomadnost (samoću) svoju blaže a sirotice, cvileć, na muklim grobnicam tugu svoju kale, učionice jih ni na kraj pameti nemaju? Kako drammatika s' nami zadrmat ako braća naša po turskim kocim dakteć najgreznije aktove (atti-čini) rappresentiraju (vrše ispunjaju) a dramματοςlovi naši uz talijanske korove plešću?

Kako će nam jezik oživit, iz mrtvila se prenut, okomorat se i osvistit, ako se njime niko ne brine, u nikom on prijatelja nema, većina-stvorenim, iznešenim, uboštvom njegovim, svoju neharnost, malovridnost, svoju podlost ogovara, a oni koji ga manje zña neg

čoban šumam kojkajuć, tare se po čeluštini:
— das ist eine ärmliche Sprache (ala kukava jezika!) — ala kako se *ὄλυμπ* ne trese kad take sablazni kijaju, pa šta slidi? Šta se i nadat od takih plašila-u za čas se po svoj Rod rodili-oni-Ja bogami neznam ništa ako nemam prid očima nimačkog libra-znaš š'njim ka i brež njega hrdjo jedna. Da take vadine Nímcíma soliše, u goreu bi stanju Nimcí bílí sada nego mi. — Oni Staatssprache! (Vladínskí jezik) Ma ako si ti Staatsmann (Državljanin) nije drugi zatvoje kreije stvoren, nit potribe pučke sebičnost tvoja, nitil tebe Staat (Vlada) šalje da ti neuminstvom tminam i nesrićam podložničkim rukovodiš, neg amo polugom budeš, onomorane vidaš tišiš, blagostanje, prosvitu, mir i veselje piriš-Oni narodne knjige anathemim striljaju-ehvalajim! epitaphijum: nepošteno živija sramotno umra-imena jim vikovičija! ako ova oluja ne pukne i jednom diletanti nimačkog, talijanskog, francežkog, ingležkog najpotla i madžarskog jezika, inostrane te jezike privrćuć, ne nauče ono što inostranci za svoj jezik učiniše čine i činit nepristaju-nebudu se zanj više skrbili neg se njime podrugivali-kako nam jezik zacvasti? Nebuduć nam jezik niko u nauk prisuja u knjigam ostavija kako ga dostati ako ne u prirodi ga potraživ? — Onim vjekovitim gajem se nezamaknemo di svedjer

cvate, svedjer plodi, svedjer grije, svedjer puci čestitost svoju беру — ne poištemo zelenim travam tihim dubravam, strmenitim polam krševitom hridi, naježenim ponorima, crnim spilama, planine ne probijamo, iz mora neiznaramo, grmovima se neproveremo, drylje i kamenje nepriberemo, ribom ticom, stadom krdom mrtvim živim, nimim mluvim slova nepoderemo nezavirimo stopanjicam u sprema-
rice, snašam u nade i zahanke, kovačim u kovačnice, zanatlijam u alatnice, neprislušnemo kako orač ostka, pastir mlado svoje vabi, ne izpopenjemo se humcim humčićim preslam brdam, viterim, Rilićim plažam stranam, kosam, planinskim povorinam: niz brdo ne pogledamo, imena ne popitamo, jezerim-rikam se nezavezemo, kroz blato se neproturkamo, nedoznamo šta su misline mlake, stočke rastoke, crepine, mletci, dula, viri, neprojedrimo morem, neupoznamo se s' otocima, neokupimo imena raznoličnostju zemnom, naričja ne primaknemo, tegobe i zaskočice-što sve više u zvukoslovju neg u oblikoslovju, više u oblikoslovju neg skladoslovju, više u licu neg u bistvu, više u učimnosti neg u naravi, više u našoj tromosti nazadku i neharnosti-više u nesaobraštaju, manje u geographičnoj neg političnoj raztrganosti, više u svačem neg u jestestvu, mozgu, soku i srči-ako rekoh naričja neprimaknemo, tenazovitegobene poravnamo,

zajedno neskupimo, slovnicam jih nedodamo, kao što i joničkim, doričkim atičkim Dialektima radimo, Dalmatin nebude mislija da se jezik u njegove škrape zavra, Srb u Karagujevcu zakopa, Poljak da se je na njegovom Kalvariju razapeja-ko misli da se je jezik i narod u kakvomnuglu stulija, tute pili izvirit ne zna, nuglarom će i ostat, jezik za narodomidje u cilom narodu cili jezik, tapat je matica ograncim-i na taptu se ogranak suši, kamoli ne od tapta odbijen-ako tako neučinimo, riči svud naokolo nepoberemo, vešttestvenih lanaca ne oslobodimo, jezikoslovnim okom s' kraja na kraj neprostriljimo, ne primećemo s' phisičnog na metaphisično- s'tvari na misa, s' vešttestva na duh, ne kupimo u mladića na mašti, u čovika na zrilosti, u sidina na iskusnosti, trizmenosti i razboritosti, nezabogatimo nezanovimo nezamladimo, na plemenitije potrebe ne priredimo, privitnijem uzletnijem i zamašitijem duhovnom gibu neudesimo, kako nam jezik bujat, pupit, cvatit i sjati? Kakoli oči njegove k' onom otajstvenom zmaju, u koji ko se zazri od smrti se spasi, uzhitit? k' onom rajnom vrhuncu opremit, koji zaglavak stolitnih probudjenja', dugih prosvita, koji radja blagosovom po društvo, brati Asiju s' Afrikom, Ameriku s' Europom, kamol ne će naričje s' naričjem, pleme s' plemenom, krv s' krvju, brata s' bratom, kog doživiše Fran-

cesi Inglezi, Tolijani i Nimci; Komu učeni naš Kurelac drumove zabrazdi u svom Recimo koju, kojim pak teško kasno kola da projezde-k' Uzajmnosti? Ko ovu veličanstvenu gonetku razdrišiti, čijili barjak na cipcu ostati, Aleksandrova sablja, taj gordijanski uzal pripoloviti ili Jovovim zatijakom-nepriustrastnim znanjem izradjeno to biti? Genij srbskog jezika, podvrgav se neznatnim nikim obličnim iznimčicam, po jeziskoslovim je najdostojnj uzajmnog pristolja. Bitli? kad? i kako? vidićemo-što bilo da bilo pak jezik mora bit a ne kakve utvorine iz phantastičnog nakovnja ispole, jezik latinski što nasilnije bi sazdan, nemilije nametnut, i na pristolje popet, laglje še se potepa, pod pristolje sgrominja i cilom Italijom zamuknu neg-tražit riči po naričju po spomenicim, a ne po sebi za se jih salivat; nitil oni koji se tim mislima zanima povrhzobrazženih krugova sluhti, nitil prosti puk tom podjarmivati misli, što isti domorodni Kurelac peli; težak treba olakšice a ne pripregivanja, čim mu je jur polovicu ledja ožuljano, on treba prosvitom biti pomožen i podignut, gluposti i tminam bit otet, a ne s' noći u noć bit naran, nit da se šala š'njim provodi, kao talijanstvo s' nami u Dalmaciji, a drugi s'drugim u drugim mistima, iza kako nož u krne metnusmo, od rata za drugoga ka i za

se, za tudjinsku ko i za svoju prosvitu, za viru, zakon i svetinje, sidosmo da se odmorimo; čim rečenim, oni koji se odtudjavaju turče, odbigivaju gade i ruže nas, plemići su: koje vremena ne doteče proždrit, morlachi barbari su; oni kojim na sramotu njihovih calcola domorodna ljiubav u srcu zaigra, na vlastitom pragu zube ocirit jim usudjuju se, Fanatici su Ah! da drugo nezna neg u talijanske dnevnike piliti, viva s' Marco, viva la costipazion dalje, vikati minuli bi go ti tituli, minuli; koji jih se čuvaju pak kano rta, ni zuba jim u se zaditi nedadu, panslavisti, russi, diavoli, a kad jim ni to ne probavi, onda scismatici, eretici i dalje, tu je komu-vira i bog-dosta za rukom pošlo, a kad se svit i tim varkam dositi, onda jim drugo neostaje neg rozima o zid ka vrug neimadući di grija pisat. — Prstom daklen eto uprite učionice šta pade od vas po epiku, šta po Lyriku, šta po Drammatiku, šta po jezik, šta po znanstva, šta po umitnosti; šta po umno šta po vešttestveno? A ti čovikoljubna Europo pomozimi sud izreć o takim učionicam. Koli kriv da književnost naša svojim sekam zaostala ako ne ono nemilo pero koje o nami nigda vanda otrovom nezabrazdi; oni svetogrdni nabljudnik čestitosti naše, koji nigda na nas ako ne Circinim okom nesvrnu; ono prokletostabla, koje jabukam nad nami kipće a mi

još za voće neznamo; one paklene vode koje nas duše a mi od žedje crkamo; ono zlokožno sunce uz koje nas ledovi kočenu. Ko kriv ako ne učionice naše koje eto lete lita i godine, vik za vikom, s' nami se nepostaraše u Dijanicom književnosti naše nezabrazdiše, našim hlebom se hraneć o nami neprivridiše, već zapilile se u one dvi tri **Romanzierice**; talijaneć nas se zacenuše, nauk nam pod uvit daju, da se roda odrekemo, svetosti naše nogam gazimo, didovim našim pogrdu činimo, u grebu kostima jim mira nedamo, mladost našu krasnu i milu u klici ubijaju. zaisiplju jih gizdam europejskim-domoljubnostju franceskom, ponosom madžarskim, njih pak uče imena se na čelu stidit, prid svitom ga kriti, u krugovim i prigodam di su Roda Svog zastupnici i dika, Slavoitalim se zvati, izobraženjem nam srce kvare, prosvitom dušu ubijaju-Ko kriv da Dalmacija kralj jadranskog mora, kolinac Asije, Europe, Razkršće istoka i zapada, izliv slovinskog-cilog europejskoga kopna bojagi u medjuzemno blagosovljeno more, brez prenut se jal o životu biliga dati, vične sanke boravi, a mi, kao što Amerika napridkom Ingležka povistnim savršenostima, Romanstvo hudožestvima, Nimstvo jezičnim tankoznanstvima, Rusija svestranom gorostasnostju i nenadhitnom mirovojštinom; glupostju praznovjerjam, blidim

presudam divljim strastima—di crevljar vištj
neg Doctor a brezobraznost lovore kupi-
mržnjam zavistju, zlobam prostaštinam se
trsimo. Ko je potočnik svem ovomu, Ko factor
nasih svijuh zala, Ko prosiplje našusadašnost
di se topi naša budućnost, neg u vami skole
od boga vam prokleta, planine se na vas ho-
rile, zemlja se pod vami tresla, more se na
vas ježilo iz vedra neba na vas napraskalo—na
noge se Dalmatinci braćo droga u okolo Za-
dra mladi otočani, Kotorom hrabri Kotarani,
Šibenikom laki Sibenčani, krasnim Kašteli-
ma krvoljubni Kašteljani, Varošima splitskim
Vrli Varošani, Splićani Splicani! što ste zasan-
tali, upitajte prosvitljenog svita, kako iz novog
Splita stari Solin—najkra, snj grad na svitu
sinut more: Talijanštinu mu s' vrata ukinite,
nek odhane i gorostasni korak zametne, Polji-
cima mladi Poljičani, Kamenitim Primorjem
tvrđi Primorci, mutnom Neretvom stari Ne-
retvani, slavnim Dubrovnikom domoljubni
Dubrovčani, ušćam Kotorskim neuspredni
Kotorani, **hrabra slovinska krvi svud na okolo
gori!** s zmijom se ne kumi, na vrat joj stani
pusti da Talijani viču, to je njihov stari zanat,
da **cunfetna** zrna salivaju i na Hrvate hajku
prave, kunfeta će se naželit a hajka će jim
u grlu umrit, Dalmacija s' Hrvatskom sjedinit
se prija neg što bi dlanom o dlan udarija, paneli
to samo vladi na um, svak zna ko **protestira**

i za što protestira-Protestirajuli oni vrli Dalmatinci koji bistrim zenicam nad oblačine slavophobnih svojih učiona' uzbaciv, domorodnim plamom uzplamtiše? oni popi koji latinistinu 20 godina učiv-latinštini ledja okréu, glas svoj s' Cyrilovim družec u slovinskom jeziku Bogu svom hvale daju? Protestirajuli oni Preturi kojim ubožnost domorodne književnosti nije izvitom vlastite neharmonosti, nitil za to postaju Talijancim, Francsim, Nimcim neg s' Musam Ceskim s' posestrimam svojim-razgone muklost ah! jadranskih obala. Kako inčijé znanja i uminstva domovinom našom se raspirit i okučit, ako u sebe jih neimav, u ostale svoje prosvitljene braće mile jih neposudimo, kakoli tudjih dostanut i okusit, ako ne u naš jezik jih privadjuć, našim jezikom iz tudjeg, jih crpeć; ka prija Latini iz Grčkog, Talijani iz Latinskog-pak svi iz Talijanskog, sad Talijani iz Francežkog, Francezi iz Ingležkog, Nimci iz Francežkog, Francezi i Ingleži iz Nimačkoga, Rusi što i tamo i amo krasna, prinosna, koristna, polezna grane i zarudi, sve u zaminu jedan drugomu pomoći noseć, pritrkivajuć, čovika neusipno i brez pristanka, nebeskim ljestvam njegovim, penjuć; dilokrug razuma njegova razmičuć; kako do tog dospit, ako se na ta put nenastavimo, kako se na ta put nastavit ako takih ljudi medju sobom imali

nebismo? A da je srića da je takih i više za manje bi instancija, peticija, prologa i leporata jadni težak zna, manje bi se po pravdam povlačija, manje umučikavan u sudu bija, manje zaušnica' prima, manje se ko bogom njegovim zva, perčine riza, najsvetije stvari prostog seljaka, za koje bi on prigorija biće imanje, izsmijava, neuoblašćeno pod noge baca, do smrti ga nepoštenim i sramotnim medju svim i sa svim prijateljima činija-Ali nad nami Neronova i Trojanova šibika trepti? manje baštinica njegova dangubila, manje siročad uzdisala, nebi izlaga 100 fiorina pravdajuć se kroz što valja 10, nit dvofiorinjača trofiorinjača desetofiorinjača bulanih karata kupova, čim jedžeka čim osoliti nema, Nitil bi bržda ležakinje i nevaljalice, s'radišam i kidišlijam trude njihove dilili-mislim reć o onom dilu sestrinskom, koji, ako je svägdi pravedan, čovikoljuban i blagosovljen, u Dalmaciji, di mašklin i motika hrani a di divojčice kudiljice predu, nepraveden je, barbaranje, proklet je, navodi otce da dicu u bešici proklinju, zavadja brata i sestru, najbližu rodbinu-najmilije prijatelje po pravdam gona i do klânja dovodi-rasapan je po stare-kršćanske obitoli, rasapan po moral-tihi seljanski život pritvara u kar, grižnju jad, čemer, zlobu, nenavidost, tugu i nevolju-Kakva je to obitil, koja nije u stanju svoje če-

ljadě hranit, kakavli ta praznoruki mladoženja, da ga žena prćijom svojom kupuje? da su i likari naši na domoljubnom putu, da, čim Dalmaciji služiti imaju za Italiju se nepravljaju, bolje bi bilo; manje bi bržda granitne želudce težaka naših hladnokrvno-indifferentno brezpožalenja-lukšijali, š'njim po tomačiteljim obćili, trava ne znaduć koje kralji Saksonski Dalmacijom poraju vidanjem mu rane trovali, čim Vukan, Vračari i babe sa smrti vratjaju a ko može rasap začeti, kog Talijanstvo Sveštenstvu (Duhovništvu) sveštenstvom svem puku zadaje? Simeništa Simenista, svitovna i redovnička, zašto mladost naša, za slovinski narod se gotoveć, na talijanstvu sućijavi? 20 godina uči, 50 jih na župi provodi, brez uspomene joj zemlja oči zasiplje? razlog dajte Bog Vas na pravi put okrenuja! Protestirajulioni Jasni Biskupi, koji mladost svoju iz prid onih čambara uklonjaju, u kojim bi njihova domoljubnost u pvoju zamrla? Il na pokon braća pravoslavna protestira, kojoj najsvetiji ponos narodnost svoja, za koju dosta gorkih krušaka zapamtiše, dosta Cyrilovih i Methodovih drama izigraše-izigraše oni-izigraše i zaštitnici glagoljice svete, iz kog uzroka jedni za ta i drugi ma eh! Bože i 19i vjeće! Protestirali iko od ovih? Neznamoli mi da su te protestacije naklonost dalmatinska toliko uprav koliko i

Voce Dalmatica izražaj dalmatinskog Charaktera i odjek dalmatinskih potreba? Neznamolli mi da je to jedna **scenica** di meštri udaraju a dičica plešu? Di himbenik svitli a ludde vrat lomu? Kako može ikakav razuman čovik osebnost ljubiti, čim aždaje europske čeljusteć se sa svih stranah rokću, niko to negovori ko će braću našu izpod jarmaturskog izbavit, na prvu slobodu vratit, neg što će komu u dija pasti? Sto isću Hrvati od nas ako ne ljubav i priateljstvo, bratimsku slogu, izdvorna znamenja unutrañje ljubavi-jednistvo Bana? Ali su Hrvati trgli na nas kocim i tojagam ka Žudije na Isukrsta? Dirajuli nam u ikakvu struku autonomie (samosobnosti) naše? Ko može zavidit, jal pridbacivat Hrvatim što Dalmaciju u posestrimstvo zaiskaše; šta to bî drugo neg odjek tužba' naših u prsima njihovim, jedan je glas dalmatoslovinski na brezzakonita talijanska nasilja ciknuja, korak njihov šta drugo bî, ako ne pruženje nam ruku, u trzanju našem iz kleti vitica talijanski, u kojim, eto već odkad brez moći i pomoći, čamimo-skapamo? Kako može obraz svoj od Hrvata odvracat-za nada se nepljuvat da mu na obraz nepada-oni komu š' njima jedna krv mišicam se priliva? Kakoli Sinjska, Drniška, Kninska, Imoska, Vrhgorska, Neretvanska i dalje protestirat, i u talijan-

skom kolu igrat mogu, kad je svakom poznato da Talijana tamo pod Bogom nema? Kakoli mogu protestirat te krajine? Ko jim je jezik odrišija, ko u ruci pero držat naučija? Nijeli to još ona zemlja di po 20, 30 hiljad svita na glebi radi, žuljim svojim učilišta plaća, na vrilim njihovim još mu se zahititi nedopusti? Nisuli sve ove krajine koje imenovah i dalje, samim sgoljnim slavljanim napučene, a nisuli učionice njihove sgoljna talijanština, tako da ko što uči nenauči, ko što nauči prija zaboravi neg priko praga miti? Ko je to od Dalmatina, komu se je igdao narodnosti snilo, zo na Hrvate mrzit a Talijanu se oko vrata višat? Ko uzbi brezobrazni zor talijanštine u Dalmaciji ako ne Hrvati? Ko nanese sramotu našim školam, da i u naš jizik-da bi po slova-zametnu, i barbara lingua slava, medju njihove talijanske nadrimudrosti usidne? Ko uspiri ono malo narodnog sunca koje Dalmaciji, ako i kroz oblake ziri, ako ne Hrvati? Do 48 godine zaklapili ko o narodnosti u Dalmaciji, bilili igda rič u školam našim o našem jeziku, onami, jalo ičem našem? Sto znadoše škole naše o Gunduliću, Palmotiću, Kanaveliću, Idji, Giordjiću, Jedjupci očitavoj književnosti, koli to na vidilo iznese, Dalmaciju na plemeniti stepen u književnosti europejskoj uzvisi, ako ne oni vrli Hrvati, koji ne štediše truda, ninovca, dok tmina neizbaviše

i obćenoj koristi neposvetiše? Sagriših li ja Hrvati braćo draga i vas bili svitu, kad rekoh da suprotestačije te jednascenica di meštri udaraju, dičica plešu — himba svitli a sli-post vrat lomi? Što su te protestacije drugo neg manjižanje Talijanstva da kako s' krivicom i svetogrdnošću na pristolje se uspê, s pravicom i blagosovom po Dalmaciju s' istog hrinuto ne bude? Manjižanje plaćenštva, koje iz zvakog nugla viri, da se nebi ustroj prominuo, broj se njemu podkro-
jija, i skuti podrizali Financismu, koje tii svaki korak preži, građanski ponos ubija, vere se škrapam, jeda igdi ko stručić duvana usadi da njimemse u nevoljam svojim, na koje nebo i zvizde plaću, zabavi? Oli makar di su zalozi iskrenosti? Koliko činovnica našim jezikom zapisâ recite mi? Eh al to mal po mal-nemože se sve na mah! Nemože se na mah? Dubrovnik i Kotor biće odmaka i rastavija štogod od Splita i Zadra, pak upitajmo njih moželi se? A zašto semoža u Hrvatskoj? Nije li u Srbiji po učionicam, po činovnicam narodni jezik? Šta imadu Madžari s' Slavljanim posla, di su njima tri litterature slavljanske-Česka, Poljska, Ruska, koje Italija neće u 100 godina dostignut, pak opet svoj jezik uvedoše, ne samo, neg na sramotu i uprav na nepravicu Nimac, jer je **Buda** zgoljni Nimac i Hrvat, **Pešt** slavljani Nimci i Madžari

dile, Madžarsku su Nimci iz pepela uskrisili, a u Dalmaciji nit ima kakva sela talijanskog, nit naselbine, nit s' kraja na kraj — bila riba, bilatica, bilo mokro, bilo kopno — jeditog pridmeta, nit jedite je stvari, na koju bi Talijanski jezik pravo ima; prava naša pak, didovima našim svakoj su stvari urizana, i na čelu udarena, a oni koji 48e godine su tako mudrovali, uzrok su da narodnost naša u Dalmaciji spade na niže, neg je 48e godine bila; a ja družec glas moj s' onim koji 48e godine htijahu da jezik narodni odmah bude uveden, velju da je to jedini način i put k' izbavljenju od tudjinskog. Šta bi Vam draže bilo, što na osami ostati, i vi bit rišiteljim tog pitanja? Eh! ma ja neznam Hrvatski. Pa šta iz toga slidi? Di ti hrvatski neznaš da cila Dalmacija talijanski uči valjda? A nijeli to zadovoljni uzrok da te se pozdravi s' vetim pismom tolle grabatum tuum? Eh! ma ja nemam odklen živiti! Dakle će mo te mi muke hranit. A džaba ti i to, neg još da ti se klanjamo, jer s' mista za vitlost našu odlučena, tminam nas obasipljes? Mi vidjasm'o da se pridlje za jedan Liceum talijanski u Zadr'u, dali još nikom nepade na pamet, jednog valjala znalicu u hrvatskom jeziku potražiti, u Dubrovniku mu sidnicu zabiližiti, i naše učitelje, koji jeziku višti nebi bili tamo slat, da bi se u domorodnom jeziku otvorili, i u krilu

onog probudjenog gradjanstva čuvstvo sisali? U rič čim nam jamčite to Dalmatoslavstvo! ali se nepoznajemo? Ali mu se Hrvati protivite? Ne dičeli se Hrvati tim da jim je Dalmacija Učiteljica, i ne hrabreli nas da prošlacim našim ne zaostajemo, nit jim uspomene sramotimo? Na Hrvate Vi mrzite jersu vam Talijani mili, Hrvati su surovi, jer su vam Talijani med i maslo; na Zagreb odpuhivate jer Vam Padova na srcu leži, našeg jedinstva se plašite jer bi vam krila podlomilo, amo Slavljanstvo pripovidate, onomo Dalmaciju medju talijanske države pišete-ali kom ni jepoznat **l'Osservatore Triestino**, i ini Dnevnici, u kojim vaše želje odligaju? Nas osebnost učite, onomo kopnite u srcu kad će Emmanuel obasjat krunam vladara' talijanskih, a Italija postav jednom silom od 25 miliona, blagosovima adrijatskom moru urodit, i vaše napore uspiehom okruniti? Neg opet velju na noge! Dok učionice vaše s' dicom u naš jezik progovorile nebudu, i dite vam nebude znalo kazat što u učionici nauči, živa jim mira nedajte, u njimam srića i nesrića, u njimam svitlost i tmina, za nje ka za stablo života privatite. Nek Talijanci ihitroglasom drsaju i izmaknuće jim se: Vi na po brka smijuć se naprid s' radjom, junačkim okom dvaput na učionice privalite, nek se do temelja tresu, mahovina jim izpopada, talijanstvo u žilam

zamre a domorodna krv slavna živce podliv,
trojstrukim srcem uzbacivati sidne, domovina
naša prosine od Solina do **Moskve**, od **Visa** do
Arhangela, od **Medjuzemnog** do **Ledenog mora**,
a barjak naš bilim svitom vijuč, Slovinsko
ime bilim svitom proslavi.

S v r h a.

* Otê mi se jedan uzdah na Jesuite, dal ne ka na Jesuite, ka Jesuitim jim čast poštenje i Slava, neg ka na nenarodne — pače protinarodne učitelje u Dubrovniku: Ako nam kogod i ono malo narodne svisti, što od Dubrovačko-Kotorskih strana' nam sjaji, utrne, šta nam ostaje onda? Ostaje Split i Zadar! Ala što bi se usladija! Moga bi Split sridotočje Ilirstva bit, moga bi on bit sponom Dunaja i Adrijatika — ponosom cilog Slovinstva moga bi on bit, dal mu učionice nedadu — dal nebo se muti ježi se more, bržak da jim digod i vrha dodjemo.

** (str: 18 odkrnu.) Svak vidi da o Sebastopolu mislim, di Zapadnjaci darič budu održali, u tridana bi bili Sebastopol s' zemljom sastavili, u luku prodrli, Adže, Muje, Efen-dije, Salke, Ibre, Redže (turski brodovi), kojim nezaboravni Nakimov u Šinopi kosti smrska; Polkanim, Uspe-njim, S. Trojicam, Jaroslavim, Vladimirim (ruski brodovi) zaplatili, a ne razbijenom glavom, tamo doli iz pod Visa puzli vičuć: mi ho vinto! šta je mi ho vinto kazaću Vam poslim ako Vam se ljubi; Kronstad sasuli, korablje ruske — one goropadine što Parizu i Londonu prite — u lukam podavili i dalje i dalje, a ne onde, dvi godine svićareć (da Stari grad bude bija blizu mogli su nadnica' izradit) praznim šakam kući se vratit.

*** Nek se neuvride Madžarim navi izražaj: Ne rekoh da Madžare vridjam, neg naše da ružim, a Madžarim čast i poštenje, di čuli i nečuli. Njihovom sam se gostoljubnostju zakusija, u Njihovim krugovim ka medju najmiljm mojim, naša; i vire mi se prinesviščava i panjija; ali sam medju Madžarim ali medju Hrvatim, Slava jim! nek nam budu prijatelji; udom se političnim smatraju Jugoslovinskih Plemena', nad Jugoslovinstvo o živu glavu da se ni su ispinjali! Te bi misli šalom ostanule, velikih jada i Nami i Njimam nanile: Medjumurja i prava', Madzarskih na postojbine naše nek se mahnu; takim pravima se ja rugam, a koliko glasova' s' mojim se sdružiti može to Madžari

dobro znadu. Eh ma je Medjumurje i prija pod nami bilo! Eh ma je lani u Vas po svim učionicam nimački jezik bija, pa koji ove godine? Odkad nasilje prâvom postade? Di sam ti prija robom bija i sad ću? šakom ću ja sad tebe za vrat, nek ti s'novim krivicam stari grisi nagrlo skaču, kamoli pet i devět; dosta smo mi jada' priko glave privrgli, ako se mi koga dovežemo, brž da mu i tismo bude. U nas nedarajte, narodnu malenost Vašu priznajte, naše nam pušćajte, na velikodušnost iskrenost i gostoljubnost Slovinsku se oslonite, pa nigda u bolji čas-samo tako, pa Vam slava i tri puta. Slava i Dalmatinskoj mladosti primiloj i krasnoj, kojoj s' časa na čas s' dana na dan, sveudiljno domoljubnost u prsima reste, a čuvstvo slobode čelima probija. Slava joj-Slava Plemenitom našem gospo: **Borelli**, u koliko mu slovinsko srce u prsima kuca, Vrlom gospo: **Bajamonti**, u koliko mu blago Domovine na srcu leži. — Slava Rusima, koji krila Otmanskom našem krvopilici polomiše, dosta britkih čorada' njegovih zatupiše, i dosta vratova bidne Braće naše spasiše, ako to svak i nezna; biće zar Zapadnjaci, koji nit po kapi krvi za Braću našu izliše, a sad se o nju priotimlju. Slava jim! prid očima jim se smrklo, kad se najjasnijem suncu nadali, a i još bi štogod nadostavija da mi se pristoji — Rusim dakle gromoviti Ura! Slava! Slava miloj Braći našoj Poljacim, koji proglêdaju, varkam se dosičaju, obćenom kolu vlastite hásni prigaraju, Slovinskoj Majci ûrese vraćaju, i pruje čeznutja njezina licam joj gláde—s'vatrením dalmatinskim crljenikom (rother Wein) u ruci — Slava jim! Slava Českoj kojom, znanje i uminstvo tako divno cvatu, koja u svakoj domoljubnoj prigodi prvi Zastupnik Slava joj! Kranjcim, Slovacim od kojih se neumrli Muževi rodiše i radjaju, Slava! Jednogranoj Braći Srbim i Hrvatima — Slava! hrabrim Bulgarima Slava. Slava svakom ko zaslužuje, a hrdja sama sebi je rûglom.

Prinešenje dikojih ričih.

Anatomizirat: razglabat, rasčlanjavat, razbirat; auseinandersetzen.

Beletristika: Dnevništvo, di nije do ozbiljnosti, zamašitosti i izvistnosti; (positività, das Ernsthafte) koliko do zabave i tako da se lašnje vrime prodje.

Brvno: l'orlo; der Rand. Svak vidi da je Dalmacija zazavrhom gorostasnog slovinskog kopna, škver njegovih dubrava', a ne za Mletke il za koga drugog stvorena; njome se Slovinsko kopno u Medjuzemno more utapa, i četvera môra europejska tako spajaju; Cerno Baltičko, Blago (medjuzemno) Ledeno-Blago, Ledeno nek se jedno s drugim zaslavu (temperar), Ledeno Medjuzemnim se namukajeti, Medjuzemno Ledenim zamuški; Crno i Baltično-Istočno i Zapadno — prid imenom se našim tresu, a okeanom? što komu Bog i srića dade.

Commediante: Commedianti u drugim mistima imadu priplemenitu zadaću, u Dalmaciji su oni koji se s'drugim rugaju kad nema ko š' njima.

Conciapiatti je oni koji sudje razbijeno veže. Drahtbinder; da je ko u Šibeniku bija pa sluša kako jih stojdreka po gradu, nebi pita šta su, ali neka nemisli kada sam jim ja protivan; svak razbijata nikoga nebude za vezat što onda s'nami?

Costipazion — costituzion, pa svît ne zna izgovarat, pa eto smija.

Cič: estrema miseria, das höchste Elend.

Crnilice: calamajo, Tintenfass.

Čiča; je skrajni led, ode carestia, die äusserste Noth.

Činovnica: il locale d'ufficio; uzačasnji Amtsgebäude.

Čipak: tenero; weich.

Čislo: il numero; die Zahl — komu će se odpuhnut na vu rič, kao bog zna čiju, dal dvaput je privrnuv, naće je toliko svagdanju, kolik i kruh koji ide — odkud čtiti odtud i čislo, samo što je dentalno prid liquidnim slovom, u s otišlo, sva je krivica tu, ako je slovična pravila krivicom zvat. Eh! ma je pala iz običaja nit joj u narodu spomena, reće kogod. To se o Dalmaciji reć može a ne o ostalim našim jednokrvnim stranam, a da je u Dalmaciji tako ko bi se čudija? Ko bi se čudija da sve propada di je sve zapušćeno, sve se gubi ondi di sve zaboravljeno?

Čovikoljuban: filantropico; menschenfreundlich.

Drljit se: gridar da mostro, schreien wie ein Narr.

Drum: grčka rič u Dalmaciji u običaju, za to je ode, upotrebih: Pa najpotla, kad je očito da su jezici europejski svi, izim Madžarskog i Turskog, svojta medjuse i rodbina, što bismo se dikoje neslovinske riči plašili? da je Latinismu uzet ono što je Grčko, Talijanstvu, Francestvu, ono što ni je njihovo, s' čim bi ostali ovi pitam ja? Ne da s' ovim hoću reć da se talijanimo ka Dalmatini; nimačimo i Madžarimo ka Hrvati, Francežimo ka Poljaci, a dišto jim i Rusi stope slide hum! u naše se perivoje zamaknimo, ništa nam manjkat neće, ni je Brat kog nerodi majka puk kaže, prišnija rič naša neg tudjinska pak ga ona na kraj svita bila.

Država — u drzavu imat, avere in feudo, aufs Lehen haben.

Epitaphium, pismo udareno grobnoj ploči, na díku jal sramotu onih, koji pod njom leže.

Gleba rič je tudjinska, Siver se imade zafaliti na njoj Latinoljubštini poljskoj: znači grumen zemlje, privrćanje grumenja, privezanje za prirodu, osud-

jenje na životnu radju, ubitak duševne dilatelnosti, da je ta rič do toliko čovikopotištiteľnog pojma u Poljskoj naresla ne virujem, njiova nadrifrancežnost nebi to trpila, a i Kler bi se bija opeja — Poljaci, bračo draga, pogledajte ko Vam soli, kako Vam soli milili mu svoj trbu, ali Zavodi, odgojilišta i prosvita Vaša?

Gundevaljat se; glagolj izveden iz samostavnog imena gundevalj — gundevalj je jedna živinica malena, crna, prikratna — šira neg dulja — šta pak u zoologiji vridi, do toga nam nije, neg nam je do simboličnog njezina upotrebljenja — u koliko njezine črte (Züge, mrske) onim odgavaraju, koji su joj prilikovani.

Hudožestvo: le belle arti; die schönen Künste.

Imućnik: proprietario, Gutsbesitzer.

Istanza — nesritna prošnja, koja nas prati od pvoja do pokrova; die Bitte, das Gesuch.

Izmećar: rič teška i ubojita u našem jeziku; čemernija nego rob, rob kogod može i za nevolju bit, a izmećar je uprav oni koji nezna za se: colui che si lascia tirare per naso, der sich bei der Nase herumführen, — sich zum Besten halten — lässt; ore kud mu drugi zapovida, igra kakomu drugi sviri — jao ti ga domovini onoj u kojoj je probudjenje, svist, na tom stepenu — dakle našim, bojagi, svima.

Javorice: gusle javorove.

Jestestvo, essenza, das Wesen, od jest, rič naša — ludi svitu neokašaj se na nju; ako ti neznaš, uči, neumitnost tvoja nema bit jeziku aršinom, i njegov razvitak po šuplijoj glavi tvojoj se vladat, a šta će na ovo oni Pušilužina Ljubljanski odgovorit, koji anathemima „si forte convertaris et vivas“ na krasnog Domoroda slomi, di mu se na nimstvoljubnost tamošnju sažalî, ka meni na dalmatinsko Talijanstvo vatra iz zubiju zakresâ? Ta će čovik — neuvridi se ko, da ga čovi-

kom zovem — vako razložit: jestestvo! jestestvo! to je rič Staroslovinska. Staroslovinci je imahu prija neg se na viru obrati še, rič dakle neznabožna — ah! doli š jnom! doli s' takim gadelinam, nepodobo jedna; ali je Latinac prije došašća Vire ka ovca bleja, ni suli i Latinske riči nekad neznabožnim bile, a vira jih na službu svoju obratila! Ja bijam učiteljem 25 godina u Ljubljani. Za to te idje 25 po tabanim, jer na misto koristovat škodovâ, na mišto plemenitit puk potištiva si ga, na misto prosvitu unosit glupost si sija, sve na tvoj um tmasti navrća — bidno Društvo braću našu — po neslanoj glavi tvojoj kalupija. Ego senex. A ko tē što pita? loži u peć, arči — za ne reć loči — pivo, i griha' se kaj, i da da si mi zdravo moj prekrasni. Kalvarij: tamo iza Krakova, pod nazorništvom jednog inostana, učinjen na priliku Žudinskog; kažu ga pljunuto Žudinsko, drugi vele da mu više u duhu i zvanju nalikuje, neg u veštественim črtam. Ja tute neosudjujem.

Karagujevac: jedna rudarnica koja Srbiji dosta zlata, srebra i svake sriće izasiplje, ali etot jada di se to Srbiji malo vidi, novci postanu plinom trgovačkim, trgovcim se ne mete po glavi šta je domovina, šta njezin napridak, šta brezsmrtno ime, štalí slava; nego koliko saket' teži „umre bogataš i glas o njem prija zamre neg mu se tilo u greb svali; koji pak domovini koristovali, u zlatnim spomenicim ime se njihovo blišta.“

Karba: rissa; ein Streit.

Kipćati: visiti naokolo u izobilj: il pender tutt' in torno verso ingiù; das Herunterhängen der Aepfel mit Nebenbegriff der Fülle.

Kolit se, izvršivat se: compiersi; in Erfüllung gehen: proročanstva se kolu; si compion le predizioni; gehen in Erfüllung die Profezeihungen.

Kosnuti: scuotere — toccar il vivo; erschüttern.

Mašta: immaginazione; die Einbildung.

Mendjuše. naušnice, ušne naprave: gli orecchini; die Ohrgehänge.

Mintarit se — priobličiti se, überlarven.

Mistitelj, sklon (caso) komu ponjatje (il concetto l' idea) mista u srči počiva.

Mluv i nim, su suprotivni; mluv je od česke riči „mluviti“ jer mi nikud nijedna od naših lakošću i umistnošću neprijaše ka ova; komu budem sagrišija pitam oproštenja.

Nabljudnik; od bljuditi — vegliare — starat se, Fürsorge tragen, der Besorger, der Wärter.

Nada, zahranak spremarica, srodne su riči; od nadat se, komu, i štogod mu ostavit, zahranak od zahraniti, spremarica od spremit.

Nahreit — nahrcivat progovarat; balbuttire; lallen.

Namiščaji, odgojilišta, Zavodi: Instituti, collegi.

Neprirodno: non omogeneo, unzutraglich, unomogen.

Neprihutnost: l'assenza, Abwesenheit.

Njega, milovanje: tenerezza, effusion di cuore; ode, cura, sollecitudine, interesse; Sorge, Beherzigung.

Neusipno: indesinenter; ohne aufzuhören — brez pristanka.

Numen: divinità, koje božanstvo, koji duh, uprav bi puk reka.

Obálit: spandér intorno; umgiessen.

Oblikoslovje oli učimoslovje: Formenlehre; teoria delle forme grammaticali.

Očalit; priobražavat se u očalinu; diventar a mo' d' una mumia; zu einer Mumie werden, wie diese aussehen.

Osjećati: rilevarne co' sensi; empfinden, durch Sinneswerkzeuge wahrnehmen.

Periti, naperiti: tender l'arco; den Pfeil zubereiten.

Perovodja je toliko koliko i rukovodja; colui che ne ha il maneggio; der Lenker, der Führer, der Leiter „Perovodja Slovinskih biča (o Franciji rečeno str.

33)“ Grozovit izražaj! misto puno žuči, smilost ne-
čuvena na onog komu se je ludi svit klanjat naučija i
skute mu ljubiti obika, a neznaš nevoljice jedna! da
kada bi ti od skuta odnika; glavom, jednom, uzma-
hnuja; nogom o zemlju, jednom, lupija; ko ti prija
lavom proždrilavom bi, vuhovnom (astuto.tückisch) li-
sicom bi ti osta, kad bi ti mrkim okom tvojim na lisice
take privalija, u more bi skakale, sve ka Mletčani
alla riva dei Schiavoni, kad koji širopleća ko-
torsi gvozdovitim mišicam svojim dvaputna nje raz-
mahne. — Rusija se plemskoseljačkim pitanjem uzdr-
mat; Braća s' Braćom, Slavljani sa Slavaljnom
— Poljak s' Rusom se poklat; a ja ka lud opet bi
volija čije kiporizine (statue) s' Kožacim po Parizu
kurlat, neg toga zapamtit

Poljaci Poljaci

Na glasu junaci;

Zašto stranputice,

Tražite stazice?

Zašto usporedno,

Dobro ili biedno;

S' námi nestupate!

Bratstvo kad je skupa,

Napred, dalje, stupa

Iz obćeg potopa,

Brez obćega sklopa,

Neć' mo isplivati.

Nit moći ni znati. — Krasni Preradović.

Poljaci Poljaci! rane mi tatarske pribolismo, turske nam
već zarestaju. Vas Braću svoju milu pribolit ne-
možemo, Vi ste nam mač srid srca, Vi nam dušu iz
prsiju čupate, slovinsku Budućnost, nastranitostju va-
šom, Vi ubijate; zašto gore od sebe robujete? iskrenost
prostodušnost, ljubav srčenost — koje se u Vami
blištaju — hrabenost Velikodušnost, Gostoljubnost,
plemenitost s' svim inim nakitim Roda svog, u Pa-

rizu utapate, k' nami se Braćo mila, osebnost povrzite; u krilo Slovinsko se hitite — naće te ga puna drače i trnja, drače će jabukam prokipćat, iz trnja će se biseri cidit — k' nami se! Evo Vam Dalmatinsko podnebjje naše blago, Athena naša — Dubrovnik — evo Vam, di se slavodobitja Vaša razligaju — znate šta je Gundullć, znate šta je Kanavelić — nije jedno pero naše o Slavi Vašoj zapisalo: k' nami se, Parizu ledja okrcíte, nije Pariz da mu se Slavjan klanja, neg da se Pariz prid Slavjanom trese. — Rusi dakle Poljaci se poklat, Slavljanstvo se zapanjit (icantarsi), Srbija se s' svojim Dobročiniocem — s' Austrijom — zavadiť, Ungarska Hrvatsku, a kogodbi mislija i Srbsku progutat; Crnogorći se s' Dalmatincim poklat, Piemont kroz to Dalmaciju prikrit; Bulgarci čuvstvo slobode i nepridobitnu hrabrenost, Lazarištnim Miseretima*) izminut, na Dunaju jedna Romanska Sila uskrsnut, pa Braća s' Adrijatika na Dunaj ruke si pružat, kakov Napoleon u Carigrad sidnut „che anzi a mezzo della Civittà Italiana in Dalmazia l'Oriente e l'Occidente si porgeranno la mano“ pa tako se zor Slovinski pripričit, pa tako, il dolce Idioma del bel Paese

„che Appenin parte

„E'l mar circonda e l' Alpe?**)“

bujat i cvasti; pa to! pa to! — Pa se mi skočit i Vami vratovima ka švračćim izpozavrćat, a Bugari i slovinski Turci — Braća naša — nek se oni s' Carigradom i s' Osmanlijam staraju. — Pati vidi mojih nikojih Srba', a bržda i Crnogoraca, premda mi ostroumnigosp. Vrbica³) reče, dase Crnogorac samog sebe lako nezaboravlja, a nije ni podobno da ono što četiri vika sabljom branijahu namah jim tako iz prid očiju izčeznu — vidi mi dakle tog francežstvovanja i zapadstvovanja. Eh! ma kako bi se inčije proročanstva Demosthenova ispunila θεάσασθε ὅν τρόπον,

ὁρεῖς ἅπαντα ὑπὲρ φιλίππου ἐστρατηγηχότες ἔσεσθε. (Kako će te Vi lipo, veli, Philipu u torbu, tako i Vi Vašem Napoleonu. Nedaj se Slovinska Krvi, gonite se od Bulgarije i od nas vi Lazarište, kad niste suza' trali nemojte jih ni navrćat, Sveti Method, bižec od Praotaca' Vaših u Bulgariji je utočista naša, Bulgari ga se nisu zaboravili, Grčestva će se znat i sami otrest, a Vi u Rim s' Latinštinom vašom, duše zapadnjačke eto Vam, pa se njihovim spasenjem starajte, mi Vas ni u dlaku ne trebamo, gonite se s' Virozakonskim māmam izmedju nas, kad se iz svakog nugla mačevi na nas blišću, zna oni ko vas šalje da ako su Slavljeni složni, ni paklene sile jim odoliti nemogu, a da jih čovik virozakonom do jada' oborit može, u kojim jih svi evo vide — opet rekoh! nedaj se zaosinjavat Slovinska Krvi, Himbenicim nepuštajte se Slovinci — iskreniji Sultani neg Napoleoni.⁴⁾ — Neg na Himbenika, neusprednim okom Vašim iskokotiv, zaorite — s' svedjer Krasnim našim Preradovićem.“ Ko to mence vijek s' otažka

Kud se godjer krenuo — sliedi?

Na čelu mu klobuk sjedi

Nit haljina ni je naška;

Po perju te poznam tico

Sram te budi izdajico!

Digni glavu naprijed skoči,

Nek se čelo čela tica — ak' si covjek — i dalje.

Piliti znači prvo: ukočit pogled u što, drugo gledati di ko ide i očima pitati, ne od glada neg iz lakomosti i brezobraznosti, treće uprav skapati od glada i mriti u čemeru tuzi i nevolji.

Plaćenik: l'impiegato der Beamter.

Podkup: corruzione a mezzo del danaro od altrimenti— toga danas imamo izobila fala Bogu — Besteckung.

Polza, rič starosl: iz iste klice izvrila iz koje inaše „lak, laština, polaštica“ dakle ni je na trnju resla, nitil će

ujst, neg krv naša: znači: vantaggio, l' utile; der Nutzen, der Vorthail.

Poreklo: origine; Abkunft.

Poricat se: contraddirsi, sich widersprechen.

Povjeren: affezionato zugethan.

Pravilnik: il Piano ginnasiale.

Predrasuda; pregiudicio, Vorurtheil, Befangenheit.

Preslo, humac, mislina, mlake, viter, crepine; dalje sve imena brda', voda', zemaljskog oblika i drugih kojih obziri, koje riči, kada bi se prirodi otrgle, u jezik prisule, dilatelnosti logičnoj poklonile, dosta bi se koristovalo i po razum uznapridovalo.

Prigrijanost: fanatismo.

Prijatnost: amenita; Annehmlichkeit.

Prirodoslovje: scienze naturali; die Naturwissenschaften.

Prizirati: non aver in cale, spreggiar, verachten.

prostaština: viltà bassezza, Niederträchtigkeit.

Prologa = proroga; Leporat Raporat = il Rapporto — sve zvanstveni talijanski izražaji, (termini burocratici) pak svitu neimaduć ko talijanskih usta poklonit, na svoj način jih izgovara, zakrće njimam i gadi jih — i neka; što se smucaju po Dalmaciji; jadni težak, sam ne zna šta mu je dato, pak kuće kuće — k' Župniku — Otče blagosivajte! Nuder vidite šta va pasja . . . kaže — Barem neka vladanje razmetne tomačitelja' po selim, nek jim jedan mandate (pozivi u pravdu) štije, drugi jih uči kako jim se zemlje u mirača zovu, treći jim kaziva, kakva jim imena Comune izdiše — Ej Bože! svanut li se na mi ikada.

Protolkovat: decifrare; auseinandersetzen.

Prvobitnost: stato originario, der Urzustand.

Romanzierica: mislim one nevoljne knjižnice talijanske u Dalmaciji.

Saobraštaj: Sastavanja, obćenje izmedju sebe der Verkehr.

Satrap; štogod gadna da na smih navodi, ha più del brutto che dell' orido.

Sazdat: fabbricare; bilden, zusammensetzen.

Sebičnost: egoismo, kad kogod ništa plemenitijeg do svog trbuha nema.

Skladoslovje: la sintassi; značenje učima (oblika forme) i upotrebljavanje istih.

Skûpit — poskûpit: rincarire, vertheuern.

Skrb: cura, Sorge.

Smotka: Cigar.

Spazzacammino; oni što čisti dimnjake; der Schornsteinfeger.

Strug: il torchio; der grosse Hobel der Zimmerleute.

Sunovratit: capitombolare, stürzen — priko glave krisit.

Svitnjak — iskre, varnice — oni fenomeni, što zaigraju prid očima, kad ko koga u počelak smiri — ma brez šalit se — ko Kraljević Marko, kad bi nesrića koga nanj iznila — sbosti, ponorit, devetera nebesa se otvorit — to su ti sve ka tehnični izražaji — opisivanje jednog i istog udesa — što je lakše kušat, neg ode perom tomačit. A nije lako ni kušat.

Šumoslovje, nauk o gojenju šume, dubrava, coltura dei boschi; Forstwissenschaft.

Tolit: ammansire; zähmen, besänftigen.

Trom: pigro, faul, träge.

Učtiv: gentile; artig, höflich; mukajetan, vitak, spravan učinit društvo.

Upotrebljavat: far uso; gebrauchen.

Uputnice: le normali, die Elementarschulen.

Usciére: vratar; Amtsdienner.

Ustav: la Costituzione; die Verfassung.

Uzajmnost — u zajam, u posudu, u društvo, u prijateljstvo, zamjenitost; slagajuć, pomažuć se, skladajuć podupiruć se i ljubeć kâ braća — brez dvojbe liparić! vidi se da se je u glavi neumrlog Kolara začela, ne da su je Civilizzati, die Gebildeten, iz čije

mythologije izvukli, za svit njome plašit, ka s' Panslavismom. Ti, kad nam reku „Panslavista“ bogti zna šta oni misle u svojoj glavi! pan παν! πας, πασα, παν — ganz allgemein, skraja na kraj — doklen to dopire? Ja bi smoje strane osta pri Uzajmnosti, ka pri stablu života; drobež koji nam Franza nudi, čim čete na Ren grne, i da može vasbi svit u svoje medje sbila, drobež dakle bi joj samoj ostavija, a pod Panslavismom drugo nerazumija, neg; ne — Franceštvo ne — Talijanstvo, ne — Ingleštvo, ne — Nimstvo, ne — Madžarstvo! i zahvalija se onomu koji bi me, panslavistom zovnuja, di u meni savist narodnu ispovida, kojoj niko ni je uoblašćen na put stat, njega pak za svaku dobru svrhu pozdravija s Preradovićem našim.

Kad te'e moje krvi žedja

Trgni sablju od pojasa,

Prsimice daj mi glasa

Niti kolji iza ledja.

Kad si čovik božjeg lica

Nek se čelo čela tica. —

Valah, korenoslovno (Ethymologično) znači „čoban“ povjestnično (historično) „kelta“ factično „Talijanac“ s' inim Zapadnjacim, u kojim se krv keltička jal još pomiče, jal su se u keltičke postojbine sasuli, ter ime starih pribivaoca' tako na nje prišlo, a Latium, koje je iz iste kljice iz koje „locus“ izbilo, nema s' ričju Valah, ni s' našim — vlast — posla.

Vešteštvo: la materie.

Vidat: guarir le piaghe, heilen.

Vojštiti, dignuti vojsku na koga, š' njim se zaratit: Skoro mi pisa jedan prijatelj da se kula norinska⁵⁾ tvrdi, da se Piemontezki vojvode na Cetinju ugledaju, da se o napadanjima crnogorskim sluti, i tizim me podosta smuti: ne di ja na Crnogorce mrzim: Crnogorci su pošteniji, neg jih jedan po jedan: neg najfinj (ugladjen aufgeputzt) biogradski Parizlija'! Kogod će se ode

uvridit, al mu ja negovorim da ga uvridim: Nek se u svit idje, nauci se crpu: ma jih se crpi! i na korist domovine obraća, ako je ko praví gradjanina. domovini haran i na plemenita čuvstva stvoren; a ne misli, di je usta na francežki jezik naženskija, da glavom u nebo kreće. O Slavni Medakoviću dostali i ti puta gospodi ovoj u boke uladi! ako je samo do jezika onda ću ja vjere mi! na tisuć službenica' i fakina' (oni koji so i u obće, terete, vuku) nać, koji će ga čak daleko iza sebe ostavit: Nije toliko do jezika koligo do onog što je njime zagruuto ako što ima, pa di više, bolje i savršenije tamo se i idje. Ne priotimlje se svit kroz Grčki i Latinski jezik jer je grčki i Latinski, neg jer su u njima znanstva sazorila, i razvitak uma čovičijeg na vrhunac izletija, premda svita ima kojibi Grčkim jezikom u more zavitljali a Latinski u zlato okovali, mēstra pod banak (sidnica učenička) kišili, a učenika na pristolje uspeli, takim ideam (mislima) pak pristaće ko čudit se, ako okom svrne di se radjaju — di? Bolan ne znaš se dositit! U Dalmaciji i u Hrvatskoj dadi. Dosta dosta, nemoj da ko čuje za Boga! Di dakle znanstva uzoritija tu jih se i bere; a ne divojkasat se i kočit, do čeg nije postojbinicam našim kukavim, neg je njima do uskrsnutja i priporodjenja: tu ako je ko muško nek se pokaže, a i Gorski Vjenac crnogorskog Petriše, koji u Petrogradu škole vrši, vridi će štogod više neg onaveleumna idea da se slovinski jezik, francezkim slovím i pravopisom piše: Nije meni dakle do vridjanja neg do tog da se mi trgnemo onih kojim najsvetija stvar prostodušnost našu zloupotrebljavat, i da svojim mi postanemo: čem se može vuk od lisice nadat ako ne crlje-noj kabanici — čemu puk priprostiti i iskreni od hitroumnika' i vuhovnika' ako ne da ga svrham svojim podjarme i njime trnje vršu. Ali di smo ovo? K' Crnogorcim se našim vratimo: Crnogorci su, rekoh,

pošteniji od toliko jih, a to za to, jer nema u njih dva zakona da bi se kroza nje, na sramotu Začetnika zakonskog — bože mi prosti — ko pašće kroz kost klali; da Dušmanin sa strane smijuć se, lulu pušec, kraljestva i carstva naša obara; neg se je Crnogorac naučija za Domovinu krv livat, bogu se molit i obitolicu svoju hranit, nitil mu je prvi upit, kad se s' kojim od nas susritne: koje si vjere čoječe? jesili Srb? jesili pasja . . . ali smo mi po imenima našim nesrićni, a Hrvati da bi drugi prste o njihova prava (privilegia) lizali — lizaćete jih na proliće neboj se. Eh! Hrvati! da u Vas ima više domoljuba' neg diplomata' bolje bi bilo, krvoljubnije bi ste Vi bili i Vojvodsko pitanje rišavali, priupenitiji neg uzgoritiji bili, nitil bi bi kogod bija prida se očimam obara videć slobodu jednog brata priobličavat se u demonstraciju drugoga, i drugoga vidit u krvopije svog ona blagouživanja iskat, koja mu neizvistna i sumnjiva uz brata svog. Rekoh prija protiva Srbu pak protiva Hrvatu, neka svak vidi da mi toliko jedan koliko drugi na srcu leži i mil je — Crnogorac ni je taki, rekoh: njemu je dosta da me razumi i da se krstom krstim, s' toga mi dakle nebijaše ža, neg mi ža bijaše di bi se tute priprostita nevina braća izkrvila, ne dobija jedan ni drugi, a vuhovnost dušmanska još jedno slavo-dobitje nad nami održala — znam ja što je zapadnjak a znam ja kako je razpoložen dalmatinski puk bidni; neg se vi toga prodjite braćo draga, ako se nemožete na što drugo pouzdat, onda miru se dajte, uz nauk privatite, a nećemo ni mi stat zaludu, neg što bi smo se na mačim i sabljam dočekivali š' čašam u ruci će mo se dočekivat, jedan s' drugim božićat, na pirove i godove jedan drugom ić, kako je i bijanaš stari običaj, po velebitskim, bivkovskim i Crnogorskim vilam se pozdravljat: Tako mi braćo draga radimo, a Napoleon nek planove izvršiva kako mu i u glavi pro-

vriše, a kako uz njegove uzmnnožite idee i ta mu se jednom na um nenavrže, da je Carigrad razmedja Bulgara, Srba i Crnogoroca? Ah! bolje mu u račun idje, da jedni pod Garibaldom a drugi pod Košutom mače didova svojih kaljaju. Ko nemože Jugoslavstvo gvozdenim putovima isprikrižavat, danjaka' oprašćavat, učilišta', sveučilišta podizat, odgojilista pomišćavat — više arčit neg primat — ko tomu nije vridan nek zna da je kukavica da „hrdja hrdju pomoć nemože“ da se š njim malo što dobiva, bržak gubi, i nek podvije noge pak sidi.

Vračar: koji liči po iskustvu; empirico; Empiriker.

Zaglupljivati: obbligar all' ignoranza, idiotismo,; verdummen.

Zakutak, kut, misto zaklonjeno, tajno sakriveno: l'angolo, gli archi.

Zanimati se; occuparsi, versare in qualche cosa; sich abgeben, sich mit etwas beschäftigen.

Zaskočica, od zaskočit: difficoltà; Schwierigkeit.

Zaskoknuti: resilire; einen Rücksprung machen — skočit nazad, navirit se jednom i tamo odklen nas udesi pognaše — učim (forma) je riči nov, dali ne brez analogije, nit izgleda, koje god znamenje ja ode čestici, za, nametnuh; to ona ima i u glagolju zame-tnut, zaskočica, zabacit i dalje.

Zazinut: ammaliare, die Zunge lähmen.

Zvukoslovje — nauk o slovima — njihovom proměćanju jednog u drugo, pojačivanju, poslabljavanju, prošakivanju, zaskakivanju i dalje, die Lautlehre.

Žbir je: la guardia di Finanza, naš čovik pak po naravi nebudući od vele riči, ne će tuda da urmetuje, neg ga žbirom zove; a ja pučku pismu pivajuć, sam jih tako zovem, jednom su me, prava zdrava, činili zijanit, pak jih dajem, mal da ne belaju, a ne njih, neg njihovo iznašasće, barem u obzir Dalmacije, jer tamo drugog posla nemadu, neg prežat da nebi svit

digod oživljivat počeja, da u korenu priduše — dakle — die Finanzen.

¹⁾ Bosanski Fratar jedan (Franziskaner) kazâ mi skoro, da ono Bugara što se je jur davno Rimu podvrglo, Lazariste su već iz pameti istirali, za književnost svoju i napridak jim nedadu znat; neg jih misu latinski služit, misere napamet govorit, uču; da su tako sili i s' novoobraćenim postupat, pak Hrisćani, još jim svist nanovu buduć bila, skoču se i hrdje kućamodpušu. Slava jim!

²⁾ Estratto della Tornata del Consiglio Municipale di Spalato 1860 pag. 14. Ma šta je ta Estratt? bolan jedan Opuscolett, radja bržda kog Doktora Splitkog — Vićanja Obćinarska Splitska! Ma te ja nepitem to, neg te ja pitam šta je to sadržajem? Šta je u mozgu, soku i srči? A! a! to ti pitaš, Brate znaš šta? Šta? Priziranje Slovinstva i dakćanje (quel consumarsi d' amore per qualche oggetto) za Talijanstvom, pod kaputom Dalmatoslavstva hitroumno i tanušno tako unasukrstano i pripleteno, da bi ga slip jedva prstom, napipa, a komu je Bog imalo vida da: na gole oči, s'milje puta Oraziovu (neuvridi se Orazio) tu nesmotrinu razabrat moga: tako! lipo! ehvala! a imali još što? Ima nekoliko data ljetopisnih Dalmacije, koje, meštar sidnuv za banak, a učenik s' Gazettam 48e godine priko sobe se šetajuć — ovi detajuć oni pišuć, u po sata mogoše gotovi bit. Brav! Ali misliš da bi ti i za nje pisac (autor) zna, da nije Graničar prispichija — a! a! a! baš ti je dobra! A imali još što? Ima jedna stvar što vridi Bog zna šta. Šta! Eh! Humbolte! kuće tvoja Slava. Pisac je rišija pitanje Ilirstva. Šta govoriš bolan! jest: Deder kaži. Brate kaže da Slovinci gazeć od Sivera k' Poludnevu, nikad se nepružiše do obala' ni otoka' dalmatinskih, dakle

ovi puci koji su tute ko autoctones su, a jezikom su Slavljeni — jeli istina Kotarani, Šibenčani, Kašteljani, Poljičani, Primorci, Neretvani, Dubrovčani Kotorani, Vi Otočani, jeli istina da ste Vi Slovinci? a ko može zanikat, pitamo mi! odgovaraju oni. Nu mi kaži Gosp. Berčiću i Parčiću iz Zadra, Bilomariću s' Popovićem s' drugim iz Šibenika, Gosp. Perišiću s' Tomićem i d' drugim iz kastela' i Splita, Karamane iz Poljica, Don Mijo od Makarske, Puratiću Bonačiću i ostala Gospodo s'Brača i s' Otoka', Gabriću, Franićeviću iz Neretve, Plemeniti gosp. Pučiću od Dubrovnika, glasoviti Ivanovići! Milijenovići i drugi od Kotora, kažite mi čija krv pribiva obalam i otocim dalmatinskim? Ko može drugovačije reć nego slavljanska! jadan Brate. Tute dakle Píscu Slavljeni se nedoseliše, tu su dakle od pamtivjekov, tuda je govor o Ilirismu — dakle to su ti pravi Iliri, o tom već nije govora. AAA! ehvala! on siroma nije na to zaključenje kučija, on se je izrazija jer da su tute Latinci, ali kud ćeš? ne ma mu se di potvrdit, stvar ga pobija, a svit voli virovat očima i stvari neg Pišćevoj Phantasiji koja bržda i jeli doma; a znaš šta i još kaže! šta? da se po neposlavljanjenju Obala' i Otoka' dalmatinskih može sudit kripot i sila plemenitog puka Latinskog AAA! Taman.

³⁾ Čeonik Crnogorskog topništva, s' kojim se ja sastadoh i razgovarah-čovik pun svisti razbora, odvažnosti iskrenosti, prostodušnosti ljubokrvnosti-kakvih ti se samo u Crnoj Gori i onde di se otrovine ukopitile ni su nahodi-Za reć da je izobražen, prosvitljen i uzgojen nije vajde dok mu barbara lingua slava po ustima ori: dali znajte! nosi lacmanski tabar (ogrnjač) „Jedan zabezeknut-baš žableknut: drugi broji „per dia avra' studiato a Parigi ve“ Ma da Vam još ništo kažem: Tabar nosi kad snig kija iz neba pljûšti, za da se neoštrapa, kad je pak do odvažnosti, ugleda i s' ponosom pokazanja, zavitlja on tabarom u nuga, a prsi tokam nare-

sane, zlatom i srebrom iskićene ka sunce zablištu! » (Jedan sam nezna šta da reče, drugi mrmnja; morlacchi, scismatici, barbari, madonna, ostia, ostinati greci, bože ti vidiš! sve ka olomlani protiva Russu kadjim Sant Arno Sebastopola u tri dana sorit, a Napier Kronstada u 18 uri sasut nemogaše.) Što da Vam još pripovidim o ovom Gospodinu! Sidoh mu se ja žalit na tu vist da će Crnogorci na Dalmaciju. E! ako Talijanci sidnu oko Dalmacije mrdat, da jih ispušimo pa mi odkle smo i došli, a Vi mirno i veselo on tice. Ehvala! Živija! Tužase mise na Splićane, da su skrozi brez narodne savisti, a Dubrovčane u Zvizde kuje. To mi znasmo jur davno.

4) Pod sadanjim čestitim turskim Carom, ograde Bugari crkvu jednu u Carigradu, htijući da u njoj bude služba u Slovinski jezik a ne u Grčki, Patrihar se opne, potiraju se prid Cara; Grk sidne mudrovat: Bilo grčko bilo slovinsko, obred je jedan i isto je, neka bude dakle grčki Grk će; iz istih razloga neka bude Slovinski Bulgar će: Taman taman! kad je isto bilo grčki bilo Slovinski, a Bugari Slovinci, nek bude slovinski Car će. Sudi svitu sada lagah li ja što o Napoleonim.

5) Ričica jedna u Neretvi dalmatinskoj, na kojoj stari Naro ležase.

Pečatne Pogriške!

Strana

- V Du brovnik = Dubrovnik.
„ Rugusa = Ragusa.
X dak = pak.
XII hlebdećiz = hlebdec iz.
XIII svi m = svi mi.
„ udalmatinskim = u dalmatinskim.
14 pnni = puni.
17 Mlataka = Mletaka.
19 trgovce = trgovče.
21 ustraati = ustrajati.
„ potalijanstina = petolijanština.
25 brezkojeg = brez kojeg,
26 s' vodom = s' vodam.
„ s' bolesinom = s' bolesinam.
30 medju Cannibabim amerikanskim brez).
37 Jakšići = Jakšići.
38 karbu europejsku kroz didovinu našu: zajedno.
40 bezzazplenosti = bezzazlenzsti.
42 (nadnu) mozgu, soku i srči počiva.
43 u kakvomnuglu = u kakvom nuglu.
44 ispole = ispale.
45 minuli bi go = ga.
47 najkra, snj = najkrasnj.
49 nepraveden = nepravedan.
50 poraju = paraju.
53 zo = za.
53 koje tii = ti.
54 pridlze = pridlaže.

Sad da Vam pripovidim, kako obetah, „o mi ho vinto „pak o“ onom što je pod Klobukom“ pak „Vrag neimadući di grija' pisat“ o prvom:
mi ho vinto!

Dalmaciji sve do jučer, ka Crnoj Gori do dandanašnjega dneva, nebijaše do lastovanja uba neg brez pristanka s' Turcima krv livaše, a Dalmatina ti brez noža i puške nebi bija ni u crkvi naša; jedan dan nikog oškopicu talijanskog put nanese na jednog Zagorca Dalmatinskog. Sad esthetičnom (blagokusni tankoćutni) Talijancu, sgrsti se na Zagorčev nož, i sidne mu se njime rugat: Zagorcu to i poža bude, sgrozi se na Talijanca, i, ka ludo, zanudi s' okladom da će mu od prvog maha glavu odsić; e! nećeš, e! hoću; e nećeš, e hoću; borme na oklad-deset talira' u tutiju; najeri se Talijanac, trgne krivajliju (nož u sridi ugnut) Zagorac-puf! odbije mu glavu; al etot nevolje! po mu grkljana u životu ostane, Talijanac zagloglja: mi ho vinto! mi ho vinto! (ja dobija! ja dobija!) mom Zagorcu 10 taljira na lakat frk-ma se nije ni Talijanac osrićija-eto vam „mi ho vinto, mi ho vinto“ ja po što kupija po to i proda.

Ono što je pod klobukom!

Dalmatinci dosta vojeva' Mletcim izvojevaše, dosta joj službe izslužiše! Jedan plemić Mletački i sin nikog kolonella Dalmatinea, naminom ničasovom nagrnu jedan na drugoga na ulici jednoj mletačkoj, Plemića stane dreka na Dalmatina: Zo colla baretta! Zo colla baretta! (doli s' kapom! doli s' kapom) Dalmatinsko Momče će: Zo voi col vostro capello! Zo voi col vostro capello! (doli ti s' tvojim klobukom!

doli ti s' tvojim klobukom!) za mač oni, za mač ovi-fist! fist! borme Mletčaninuglava od vrci deset aršina, a Dalmatin ka brig. Dal jedno Momče, vrativ se u se, samo s' sobom reče: Šta vo ja učinih! di vo ja učinih! Oborih u zlo mene i otca! Ko tužnj-ko žalostnj, snuzen idje kući, i suzam obliven, Otcu se baca prid noge (Dalmatin to samo prid Otcom radi, a drugi će to malo ko od njega zapamtiti) pritrče Otac-dušo sta je? E ćaća! namiri se na me jedan mletčanin; sidne brečiti! zo colla vostra baretta, zo colla vostra baretta; a ja njemu! zo voi col vostro capello, zo voi col vostro capello-pa šta? poče će Otac. Pa sam mu bacija klobuk-sin će. Pà hrdjo jedna-pa s' toga plačeš? E ma je i glava u klobuku. — Šta je onda slidilo ne znam. — treća

„Vrag neimadući di grija' pisat“.

Sveti N. klečашe jedan dan u crkvi boga moleć, a crkva bijaše dūbkom puna; dade se Svetcu jednom nizbrdo pogledat, kad etot vrag u nuglu, raskrljuštija lapat kože po zidu, piše što se igda brže može, ako kogod što po crkvi s' griši, i budući cile tevtore već napisa, nit znadući šta radit, sidne rastezat kožetinu po zidu; potegni tamo-potegni amo, potegni tamo potegni amo-grisi pak siplju, bože ti vidiš! dozlogrdi mu, naljuti se, rozima u kožu hrk, a Svetac se zasmije, sotone onda stane grohot (smih iza svih naramica, čovik naš kaže) a! a! i to mi može stat-vikne Kogod se je ljutija, kogod vako kogod na ko; nek se kogod i zasmije, i da ste mi zdravo Dalmatinci-Još Vam jednom priporučujem krv didova Vaših, koja Vam se mišcima priliva. Ako je prosto Talijanu pače ne Talijanu! Talijanim čast i poštenje i uspjeh; neg Nikovima-Napuzima) na Vašem oboru uz nos Vas udarat, u živac Vas krećat i Vami je prosto njega pameti naučit i vratom mu zakrenut! Vratom zakrenut! Dakle s' životom ga rastavit, ili mu put ukazat? Ne, bog oslobodija! ni jedno ni drugo. Tu bi nam mahna bila i sami sebi bi sramotu učinili-to osta-

vimo Madjarim i Talijanim, da Nimaca' u Lombardiji bude bilo; nego znate štabi Vam ja reka: I dan današnji u Igranim; u Primorju poviše Makarske di Gospodin N. Slovinstvo niče „non estesa però mai alle coste ed alle isole-tplju ti trag šes todnija! u Igranim dakle poviše Makarske i dan današnji vidi se jedna kula, a naš dalmatoljubni veleznan, ko zna, znali za Igrane i za kulu! u toj kuli, u stare zemane Igrančani se sakupljahu, i svitovahu se o svojim stvarima „kako, na priliku, Turčina se branit? i ostalo. Župnik njihov koji je bija i on član vića naravno, medjuto bude jim nastranit; za pokazat da je ništo više od drugih, sidne s' Mletačkom Republikom-eh bolan ni je šala! u potaji radit; Igrančani to izuznadu; pak što će učinit ti non estesi mai alle coste? slušajte! jedan jih se izabere, pa kad moj Župnik zasidne da će peroravat, skoči se ta na noge, zapre rukom u vrata: Oče Paroče exi foras (di, nadvor) a ti Marko N (njegov Mediator-Uhoda uprav) sequere illum; (slidiga) Tako bija s' Talijancim učinija, da sam ka Vi Dalmatinci! Viće-Skupština Vaša jurve je na vratim; prija svega bija upita ali smo Talijanci ali Slavljani? Slavljani! dobro-dakle ti exi a ti sequere. Madžarska, o kojoj naš prekrasni veli: se questa nobile gemma della Corona si ponga alla testa (ako ovi ponositi dragi kamen stavi se na glavu-priko glave! dal negovori se u nas, na glavu, neg na čelo, „na čelo“ bi bilo po duhu našeg jezika pisat, što bi dobro bilo da jih se dosta nauči, a „na glavu“ bilo bi slovo u slovo privadjat, čega bi dobro bilo da jih se dosta oduči) questa nobil gemma vš! vš! rek bi da ovom se nebi ujalo ni Madžarim nas prodat! um! Talijanci pogledajte kakva lipa svîta imamo pod Vašim imenom! Ti Madžari dakle-ta gemma, zapodumintavajuć budućnost svoju šta učinîšê? Tudjinstvo oboriše, domovinu na pristolje uspešê; Nimstvo zamuknû a Madžarstvo progovorî; tako učinî Hrvatska, tako sve ine Države, koje znadu di je

klica blagostanju svom-da je u odstranjenju tudjinstva a prigrljenju domorodstva. Zašto ne bi ste i Vi tako učinili Dalmatinci Braćo draga? Zašto bismo drugim izostavali? Eh! ma ko zna šta misli Guvernatur, šta Cirkul, šta Pretur, šta ovi šta oni! Ovi misle, i misliti moraju ono što Cesar zapovida, a Cesar zapovida: Sriću, Blagostanje mog naroda hoću! Srića; Blagostanje naroda stoji u njegovom slobodnom, svestranom razvijanju, brez da mu iko na put staje, nit ga pripričiva! A moželi se narodnost Naša razvijat, blagostanje ikada do Nas doprit Mi Slavljani dalmatinski, i srića naša ikad zacvitat, dok su Nam na čelu oni koji nako brezobrazno prid cilim svitom nas ruže? Kojim, ono što od slovinskog pera padne „nausente“ (grstno) je; ono što se u obranu narodnog svog ponosa i slovinskog svog imena piše Articolacci (člančurine) su, a šta se o tvom elaboratu reć može (da se opet jednom na te navratim) šta se o tvom elaboratu reć može — kojeli ti oporište u njem — hoćeš syntattično, hoćeš stylistično; hoćeš logično, hoćeš esthetično; hoćeš rhetorično; hoćeš kritično; hoćeš politično, nebiliti se vrane nanj krivile? Quel „E non è molto (alla pag. 8) che antesignano di quei principî, Dalmazia-ma di qual Dalmazia parlate Voi? di quella da cui io nacqui, perche altra no ce ne è; di quella appunto! Ebbene; intendiamoci! l'idea tutta è altra, non si tratta quindi della terra cui bagna il mare adriatico-la Croazia, la Bosnia, l'Erzegovina, il Montenegro e l'Albania le frantiere determinano; ne del popol slavo che in essa abita, ma si dei quattrocinq Testifumanti (che bizzarre composizioni-dio mio!) di Spalato e Zara, con un pajo di lor studenti quà e là rivestiti del regîme delle povere Comuni dalmate, con un pajo di lor coloni, qualcuno dei quali testè, ebbe l'onor di accompagnar la deputazione italiana a Vienna (fortuna per il Dalmata-slavo, che ve ne furon pochi co-

tali-due appena da comprometter l' onor suo presso l'Europa e gli altri suoi fratelli!) (sappiatevi regolare da ora in poi, intanto voi geografi, occupandovi della Dalmazia) vide comparire con ribrezzo (ribrezzo ne aveste voi ma i Dalmati nò, anzi ne sepper grado all' autore) un nauseoso (perche non italiano è vero?) libello di certo frate (nemmen questa ve la posso inghiottire-di certo, sarebbe tanto quanto, di uno che io vidi senza conoscerlo, o che abbi di strano per me (questo senso propagabile); del certo sarebbe stato detto in opposizioni da un altro ignoto: di un certo di cui il nome mi è ignoto o ch' io non vogli nominare, intendete voi parlare è vero? So, So, mein Kind) ch'ebbe almeno il pudore: Eppure se Voi aveste pudore, trattereste altrimenti con chi vi sia ne servo ne debitore: Di nascondersi sotto la benigna maschera (quest' attributo benigna costruito colla maschera, potra' essere una qualche frase! sì, ma il terreno non le è tanto proprio) dell' anonimo (Anonimo bugia! In fine ebbimo A. C. M. ed a chi figuri qual slavo, (perche i fenomeni ne son rari), continuamente sii a Spatato — l'aver messo le imziali del Nome e Cognome, non basti, sosteneretelo! per rendersi sufficientemente noto? Eppure io son persuaso come a Voi stesso quel Frate sia noto, non però il suo opuscolo, a meno che non i cartolari. Che ne farebbe nelle mani vostre un lavoro slavo? Voi non lo avete nemmen visto; le Vostre preconette opinioni avetevi erette in soggetto di critica, i termini tecnici, per non dir che li avete imprestati dalle massere, sonvi: impudente, saccente, un sfoggio di forme peggiorative, disonesto, poco onorevole, e così di seguito, l' arte la aveta esaurita nelle invettive contro la persona, senza accennarne del contenuto, la via al trionfo sui Slavi vi fu — come che al Governo mancasse dei Vertrauter — ammonir il Governo: quanto incauto sii nel largheggiar di magnanimità co' Slavi (detto altrove,

là cioè, alla pag. 15, nella serie dei „noi non diremo, noi non diremo-dirò io che Voi farete un strepitoso fiasco, Signori miei, se non moderiate un pochettinola vostra naività, ed unitamente ad un fia di creanza, un tantin di prudenza non ne impariate); ed un battimano di quelli, che dividon le opiniom secovoi, e che null' altro sanno, infuori del gridar: Tutto quello che dice il Signo N: è ben detto io lo confermo (Anzi appunto per questo, che egli dice e voi lo confermate è vero-nonne) d' immortali àllori v' inghirlandaron il benmeritato capo. **E non vide la luce nel Pozor un impudente articolaccio* in cui ad**

* Ma chi ne è qui il soggetto? O l'impudente articolaccio non vide la luce o la luce l' articolaccio? Il modo di comprendere (all' Auffassung dei Tedeschi ed al ponjanje-quel levare, quel prender che fa l'intelletto-po jamiti, razumom podvatiti, odasyud kako se i pristoji Slavljanu, koji kad radi nešali se, što vata nepušća, za čim trće neutiče mu, da je lani poletilo; kako se pak od **pojamiti** učim **ponjanje** stvorija, da vam pripovijdam. Sune staroslovincu u glavu, nehtidne unde zjačit na **po janju**, neg dovativse jednog enneta (n) pras! šnjim izmedju pridloška **po**, i korena **jan** s' koncovkom je; ia pak po ennetu huk! enne se stuli, podavre, ćap **ja** za vrat, i tako evot ponjanja, kojim kozna koliko bi jih zavijarilo) ii quaecumque ignorant spernunt) ed al ponjanje della povera lingua Slava adunque, par l'italiana dalla sua filologica auge, non sappi come rispondere, e se ne trovi imbrogliatissima; Il comprendimento, il comprendere ne toccherebber, ed anche davicino l'idea, ma confesserete voi steso, come la prima delle forme abbi un qualche chè di sforzato ed indigesto per lo stomaco degl' Italiani, e la seconda se ne scosti un tantin dal genio dell' italiana lingua-quello cioè di sostantivar gl' indefiniti senza modo e misura;

ottenere la desiderato unione Dalmato-Croatta, fra gli altri fraterni suggerimenti quello vi era — e primo — (per dar maggior peso fra due — —) di scacciar quanti parlano il dolce idioma (tergetevi le lagrime figlio) del bel paese (oppur con **pi** majuscolo-Paese-onde si sappi che sotto un tale appellativo all' Italia se ne pensi.) L' idea di scacciar il dolce idioma dal Suolo Slavo la divido medesimo, ed incondizionatamente, quello poi di scacciar voi stessi potrebbe esser frutto della vostra indiscretezza, per non dir sforon ta tezzà: che costruzioni son queste mai? andiamo un pochettin nella Grammatica. Qual pensiero qui se ne appiatta? andiamo un pochettin nella logica. Quell' **E** aggranchiatosi lì in principio della seconda proposizione cosa è esso? È esso una congiunzione? Congiunge esso o nò? Lo ammetteressimo sì, ma che ne farebbe il punto fermo (.) dopo del **l' anonimo**, allora? che ne farebbe il **non** dopo l' **e**? Se la seconda proposizione fosse dominata dalla prima incominciante con: **e non è molto** — forma che secondo

il modo di comprendere degl' Italiani (prendiam rifugio alla circoscrizione) adunque è, che l' articolaccio non vide la luce, non lo negherete: Veder luce, è un modo di dire, sinonimo dell' esser pubblicato etc. valor proprio non ne ha, ma vien detto sempre predicativamente a qualche altra cosa; ora che chiaro apparisce l' articolaccio esserne il soggetto e 'l non veder la luce, il predicato, domand'io a qual dei due convenga il primo posto? in una lingua che tanto degenerò nelle forme, che i suffissi perdettero, e per tutti i casi una sola terminazione hà, e nella quale la collocazione è decisiva? Ma sendocchè alle forme grammaticali ben spesso tocchi sorte di soccomber alla vecmenza del pensiero, ed il pensiero qui sia men chiaro, desisteremo da ulteriori indagini, e ricondurremoci colà d'onde partimmo.

lo spirito dello stile italiano, annunzia una schiera di categorie, come quella alla pagina 14—15; che mette come in movimento il corso dei consimili pensieri — se la seconda proposizione fosse dominata dalla prima dico, non ne avremmo allora invece di punto fermo un punto e virgola (;) invece dell' **E non un e che ne** così pe es: **Non é molto che Dalmazia** (presa nel vostro senso) **vide comparire un nauseoso Libello** del tale e tale, **e che ne vide la luce:** oppur con più di enfasi: e luce ne vide (abbene il **vide** per la seconda volta, non ne **solletichi** tanto le orecchia italiane) — non ne avremmo allora una tal costruzione di proposizioni? Oppur, rilavorate un pochetto, non le avremmo apozeugmaticamente collocate l' una presso dell' altra? Ma tale non lo è il caso. Non ne sono queste proposizioni avversative col tuono sul **nò!** di questo genere p: e: Voi sotto l' autonomia dalmata accarezzate l' italianismo, **e non** il bene dei Slavi. Ma vede ognuno che qui la prima proposizione prepara il terreno alla seconda; l' opposizione fra l' una e l' altra proposizione, risulta non dal **e** — l' ufizio suo non si è questo, ma l' opposizione risulta dai termini opposti — **Slavismo** ed **Italianismo** che si stan di fronte nelle proposizioni stesse. Ed abbiamone in queste proposizioni tali requisiti? ci è nella prima un apparecchio alla seconda? vi ha contrasto fra 'l contenuto della prima e quello della seconda? **Nò.** Che ne son adunque queste proposizioni? quale il senso della seconda? qual schema e mai questo? È possibile qui un altro pensiero da partorirne una tal forma? perche il pensiero è legge alla forma e non la forma al pensiero lo sapete già. Non è questa una proposizione indipendente dalla prima per forma e pensiero-una semplice proposizion negativa col tuono sul **vide-e non ne vide** p e: ? Questa sì questa la è. Ma caro signore! ci sembrate cascar dalle nuvole; ci venite con fatti di cui non ne ebbimo il menomo sentore; da nissun mai fummo istruiti. Eh! ma i miei Signori

Uditori m' intendono. Coi Vostri Signor' Uditori; con quelli che seco voi le opinioni dividono-il modo di pensar dei quale è-lì là-eguale al vostro, vi potreste anche a moti intendere; Voi invece immaginatevi di parlare a tutto il Mondo: in Germania, in Francia, in Inghilterra (sta in una lettera da Spalato) su i vostri interessi si discute, l' Europa civilizzata propera a compier secovoi la oppressine de popol dalmata, il liberale **Schmerling** il di cui vuoto nelle questioni, perfino di nazionalità con nazionalità, e non della lotta fra 'l popol moralmente oppresso e petulanti tiranni che ci precludon le vie alla civilizzazione e precludondocele ignoranti ci chiamano; il di cui vuoto dico, propende pellà maggioranza, l'opra ve ne promise: e per non metter in iscaccio gli affari di si **grande momenio** (parturiunt montes) non ne dovrete essere più chiaro, più attraente, profondo detagliato, forte ed irresistibile? ma vedete di non esserlo Eppoi questo è un vostro rifugio dal momentaneo imbarazzo consigliato, che questa sii una proposizione assoluta del contenuto negativo. È una mia ipotesi, la quale nella periferia della proposizione medesima urta a delle contraddizioni.* La nomina del Pozor, dell'articolaccio;

* Contraddire dal latino **contra dicere** con due (dd) è erroneo, giustificabile soltanto in quella lingua che all' eufonia sacrifichi la natura e l' essenza; e l' accento ne esprima coll' aumento delle lettere, colla deformazione delle radici, col non badar all' etimologia, e collo sprezzo della linguistica scienza; l' affare non è mio; io non me ne devo ingerire, ma la circostanza che da siffatte scuole italiane, spuntin fuori maestri in lingua slava e ne voglin impiantare lo stesso metodo, ne motivano una tal osservazione. Quegli proscrivon solennemente il **locativo** asserendolo inutile, privo di senso, e non mai esistito, benché esso tuttodi — ed in Dalmazia a

la coscienziosa relazione del contenuto medesimo, parlan qui, se l' usar del buon senso ci lice, parlan di un articolo, realmente stato uscito alla luce e che non abbi corrisposto talmente alle idee e desiderî vostri-e poi quel **E**? Possibile un altro caso? contener, per esempio quella, una parte del pensiero, l' altra siavi dal lettore da supplirsi; esser essa una proposiziene **apodotica**, con una **prodotica** taciuta? ma e! tutto questo son fantasie, ed il **benigne** scrittore è troppo **civilizzato** a martirizzar siffattamente gli avidi delle novità, o quelli che seco lui gl'interessi dividono, od un povero studente che non sa dove la testa si abbi; se non tutta l' apparenza ci è: aver noi a far qui con due proposizioni, indipendenti l' una dall' altra sì, ma per la predilezione della **zeusi** unite fra loro da chi ne ignorò l'arte. Comunque siasi poi sappiate, che il vaneggiare non è pensare, e che i sogni niente han da fare co' quelli discorsi co' quali si pretende di far onore alla decantata coltura dalmato-italiana e giustificarne le tacce d' ignoranza, che in faccia a tutto il mondo, in lesione al sentimento nazionale di 100 milioni, nel centro della Slava Dalmazia, in testa a centocinquanta milla affettuosi e devoti sudditi, ardisce qualche-

preferenza ne esista, ed il suo senso ne contenga il suo tecnico termine. Quegli proscrive il duale; e se io dico **brat**, dva **brata**, **bratja**; **grad** dva **grada**, **gradovi**, oko dva **oka**, **oçi**-è visibile qui il duale o nò? Quegli — e questo è quel che voglio dire — propugna si dovrebbe scriver **staddo** e non **stadoh**; quegli oddo e non **odoh**-ed ecco alla legge per cui l' aoristo risulta dall' unione della verbal radice, coll **s** del verbo sostantivo **esse**, e colla personal terminazione, sostituito un altro mostro di forma. È noto già quanta bile abbisi attirato l' attual scientifica fase della lingua, quella di semplificar le consonanti, e quanti ne sian che contro la dessa rugnano.

dun a rintuonar impunemente. Impunemente? I designati deputati; i Signori — ic, — icé (qualchedun appartiene alle antiche nobili famiglie bosnesi.) Propugnatori del bel Slavismo dalmata, contro la barbarie Croatta, gongolan di gioja, il lor cuore tutto si espande, gli occhi di allegrezza ne sfavillano, ad interminabili bravo! raccolgono gli accenti dalla bocca del loro oratore; bravóóó! bravi anche voi! Il Signor icé col suo **benissimo!** ad onta di tutta la sua penetrativa e perspicacia, eccolo nelle colonne dell' Estratto, e l' essersi lasciato accalappiare soltanto, mitigogli gli ordinari predicati **esagerato, fanatico**, esaltato panslavista etc., (che se ne è soliti a distribuire a chi senta l'amor per patria) in un appassionato. **Coi Bosnesi siamo i primi; con tutti gli altri siamo i ultimi**, e far cambiar un tantin d' aspetto a questa sentenza? voi Italianissimi ne la dividete; vi lusingate che venghi la Bosnia sotto l' Austria e che anche in quella barbara terra, il benefico influsso del dolce idioma i suo' raggi espanda è vero? far cambiar d' aspetto adunque a questa sentenza. Fra i Bosnesi siete i primi, dopo i Turchi ci siete gli ultimi-na noge se Slavljani Turci, nekoljimo se! viste braća praotaća naših, s' Crnogorcim i Srbim se pobratite, s' rajom vašom pomirite, maće gladiate da gonamo ovo dušmanina' prosvite naše adrijatskim obalam, koji nam nedadu koristovat ni sebi ni Vami. Ma conversiam ancora un tantin sul formale — sulle forme. Ma cosa mi venite colleforme — Vu! — pedante tedesco! Pazienza Signorino! Per aver il grano bisogna levare il gnsco, l' operazione dei filologhetti è propria; e la necessità, oppur l' umanità, di render leggibili, capibili ed adoprabili i Classici aver originato la filologia (in Alessandria) già lo sapete. Quel **non estesa** alla pag. 15 a chi è da riferirsi? alla Dalmazia od all' invasione? Riferirlo alla **Dalmazia** non comporta il senso; dunque all' invasione? „all' invasione si“ ebbene ma io non sapeva che predicati in nominativo, si costruisca co'

loro soggetti in accusativo. Quell' alla pag. 16 **che la sua non sarà vana parola** che ne voglia dire? **La sua-**soggetto, **non sarà** verbo copulativo, **vana parola** predicato. Ma che ne abbiamo allora? Da quando in quà **la sua** ebbe forza sostantivale? Un aggettivo in genere femminile! Eppur nemmen il Tedesco, che tanto ne è fanatico per la sostantizzazione degli aggettivi ad un isolato **die Seinige**, avrebbe attribuito qualche senso. „Ma quello vuol dire: che **la sua parola non sarà vana**, e **vana** ne è il predicato. „Ebbene! epperche non scriverlo così. Oppure volendo esser più solenne ed enfatico avreste potuto dire: **che vana non sarà la sua parola**, — per questa forma gl' Italiani sen decidono, distirata e difettosa della tua dicono: confusa? Anche! Ma che mi stordite colle vostre minuzie Vu! pedante Tedesco. Sì ma se ne aveste voi una, benche piccola tinta di minuzie non ne sbagliareste sì all' ingrosso, chiunque siate voi, perch'io non so se quegli che parla è identico a quello che scrisse, ned io scrivo per offendere ed inimicarmi con chicchesiasi, se non m' ingegno di bilanciar un tantin l' ignoranza slava e l' intelligenza italiana. **Parlando delle masse!** Ma che ne significhi questa gerundial forma? Voi sapete che il senso dei gerundii è vario e vago; tempo, causa, modo, condizione, limitazione. È questa una proposizione limitativa con un inespresso tuono sul **masse** così p. e: **delle masse parlando**, cioè: se discorso ne è delle **masse** (fra le masse cioè) l' intelligenza è italiana, e le masse **intenti ora tenent**; ma se invece si parli del buon senso, del criterio, della sana logica, (e non ne enumero più) gl' Italiani ne son la **massa!** * Non che io sostenga, che tale ne era il vostro

* Sempre detto degl' Italiani Dalmati ed onore e rispetto a quelli dell' Italia, ed anche della Dalmazia a quelli soltanto nò, che dividon le opinioni coll' autore

pensiere; se non soltanto un' imprecisa forma sur un tale ci poteva condurre. E se talmente pensato aveste, avresto colpito nel vero e fatto onore alla realtà. Ditemi: che si può dire dell' intelligenza di quelli che negan i Slavi per littorate e per le isole della Dalmazia? (**non estesa.**) — Non vi si vuole a ciò un estremo di cecità per non dir d' ignoranza; perche ignorante non è quello che non ne studiò, se non quello che studiando verun profitto ne fece: non ci vuole a ciò un estremo di cecità, ed un fanatismo a gradi 80? Che dell' educazione di queglii che per il sentimento altrui non abbi rispetto? Ed in cosa consiste la vostra coltura, Voi sidetti Dalmato-Italiani? Nella conoscenza della lingua Italiana? E quanti a scriver in italiano vi cimentate — cimentandovi, quanti ne riescite? Quanto conoscete voi l' italiano? Si vede: gl' Italiani han già dato segni di soddisfazione; a ripetute volte accennato lo hanno quanto garbi alle loro orecchia il groccitar delle vostre muse: E chi è dei Dalmati a scriver peggio nella sua, che voi nell' Italiana lingua? — Ad errar si tremendamente? Eppur io ne conosco uno. Qual è? È il traduttore del **Proclama** del Podestà di Spalato, il quale in 64 semirighe ne commise 146 errori (detto approssimativamente, ce ne sarà di più senza dubbio) 146 ortografici, formologiche e sintattici, lo stile è italiano, il dialetto non si sa di chi sia, la traduzione tanto fedele e tanto consona col testo da far credere: due ve ne fosser Podestà a Spalato, due ne proclamasser alla città ed alle borgate: la traduzione ne è originale tanto quanto il testo medesimo; ed un esempio — subito in principio. Il primo dice: Avete voi fiducia in colore che costituiscono oggi (comecche domani non lo debba essere) la patria rappresentanza —

dell' Estratto, e con quel (vorrei dire sfacciato) che si apertamente ci schernisce.

oslonjатели se, spuštатели se (na), imатели pouzdanja u one koji dandanašnji vašu domovinu (pridmeću, predstavljaju) zastupaju? Drugi će: Ufateli vi u onih, koi su namiestnici vlasti otačbine — sperate; avete speranza entro quelli, che sono Luogotenenti dell' autorità indi ne abbiamo un sostantivo in apposizione; ne siamo autorizzati a voler sapere che ne significhi. Nella seconda riga gli emoli procedetter con tantin di divergenza, e tutto fino alla settima parola-fino a quel nominativo assoluto „il tradimento“ lì se ne incrocciarono, ned io voglio tenirvi dietro, ned è pregio d' opera. Ecco adunque che anche noi abbiamo di brava gente. Ma questo è un affare tutto altro. Questo è un secondo riverbero della stima che qualchedun nutra per la nostra lingua. Come altrimenti avrebbesi fatto onore a quel. **La Dalmazia non è più Slava, prova che in 12 milla abitanti che novera Spalato, un solo, e a gran fatica, e poco degnamente, ha voltato nel nostro idioma le vostre onorevoli parole** — in primo luogo considerate la illazione: a Spalato non vi è chi sappi scrivere in illirico, la Dalmazia adunque non è slava! Per secondo ricordatevi a quel **non estesa** con cui si negan i Slavi al littorale e qui se ne parli di Slavi che non sanno in propria lingua scrivere e poi: nel **nostro idioma!** che sincera confessione! E poi ditemi o gli abitanti di Spalato non san scrivere in islavo perche Slavi non sono, o perchè a scriver non ne studiarono? — Splićani Braćo draga! Učionice Vas kude da naški pisat neumite, naški Vas pisat neuću, na sramotu Vam talijanstvo u glavu uvrću-priporčujem Vam jih — Dissi adunque esserne questo un riverbero — un riflesso della stima, simpatia, affetto e tenerezza dei protagonisti del Slavismo dalmata, per la lingua Dalmato-Slava; una maschera-uno sprezzo dello Slavismo; un acclamazione dell' italianismo — Come altrimenti far spiccare la povertà della nostra lingua, ed allettare la gente al Parnaso dell' Italiana? I signori lettori, cui per

sorta sii venuta sotto gli occhî una tal traduzione troppo son giusti ad ammettere per modello della conoscenza della lingua in Dalmazia, un traduttore del Proclama del Signor **Bajamonti**, od a chiamar lingua dei Dalmati una lingua in cui i Dalmati tanti errori abbin a notare. — Ne su d' un tale Traduttore l' asserto mio io ne baso. A Ragusani ed a Cattarâni penso io, che di propria e Jugoslava letteratura indefessamente si occupano; alla gioventù ecclesiastica e civile, che invece dell' Osservatore e la magra vostra **Voce Dalmatica** — il **Srbski Dnevnik**, le **Narodne Novine**, il **Naše Gore** List-leggono (v'immaginate che noi non abbiamo dei giornali è vero? eppur in dialetto russo ci son 300, in Polacco 60, in Boemo 41, in Slovacco 7, in Sloveno 5, in Croatto 7, in Serbo anche 7; in Dalmazia ne abbiamo il Glasnik (perche il Governo lo sostiene), a tal adunque eroica gioventù, che i proprii, agli altrui giornali, preferisce — i sui quattrini per la lingua propria ne esborsa, penso io; di più penso ai Slavi di rito orientale, da Voi conosciuti sotto il nome di Greci, i quali quanto parteggin per il vostro italianismo a voi è ben noto; ed a quelle penne ne penso, da cui di siffatti versi stilla

List po listak goru ostavlja,
Pada doli na zemlju;
Priroda (natura) se k' snu pripravlja,
Stere sebi postelju

a quelle altre da cui

A kad dodje u Jadičak planinu
I u one jadikovce klance
Di jadiču majke brez sinova
Di se seke u crno zaviju
A ljubovce u rod povraćaju,
Di no bridke sijevaju sablje
Di no mrtve zijevaju glave
Di se barut prid očima pali . . i dalje

da cui

Prosto zrakom tioa leti
Prosto gore zver prolazi. —

da cui

Nebojmo se šupljih glava'
Ogrnutih kožom lava'
Jere mjesec ništ ne haje
Kada pašće na njegov laje — i dal . .

da cui

A niz pleći brijega strma
Nore luži pusta grma — i dal . .

da cui

Dali samo da tkogod, prot nam ustane,
Samo mili Dom i Rod da nam napane;
Ah! tada bi spazijo, na kog a nagazio,
Vidiho bi što smo mi — i dal . .

da cui

Auštrijo ti se neboj — i dal . .

da cui

Tim prije neg nas zaklâ
Šaljimo ga do dno pakla
Ajmo Braćo — i dal . . —

da cui

Jur kad već si Gospodine
S' drugim Carom u zavadi
Šlji na njega vojske smine,
Britku i sablju tvû izvadi
Nit je meći u nožnicu
Dok ga ne baciš u Tamnicu — i dal . .

da cui

Sam ću ubit mog jedinca
Nož u crce rinut žene,
Neg da vidim od Tudjinca
Slobode mi pogažene — i dal . .

da cui

Vriska stade bijesnih hatova
Praskot stade ognjenih pušaka'

Stade zveka oštrije mačeva'
Lelek stade ranjenih junaka'
Ogreznu jim krvca do koljena — i dal . .

da cui

Vjero Sveta koju začē
Slavnom riječi, čačko Slavni
Davne istine novi zračē
Novijeh slava' zračē davni:
Bog je sunce rajskih dvora,
Ti rajskoga sunca zora'.
Dvor zamjeran na tri strane
Viječna rijeka u tri traka,
Dub sverodni u tri grane
Rajska svjetlost u tri zraka
I svemu u svem svi jednaci
Traci, strane, grane i traci (o Bogu)
Ter ko u nami duša jedna — i dal . .

da cui

Osobitu narod svaki
Kripost ima s kom se diči — i dal . .
A kraljuje sva hrabrenost
U narodu Slovinskomu
Snaga, jakost, i srčenost
U vojniku Horvatskomu — i dal . .

da cui

Pri moru uprav Srbskijeh strana'
U pržinah pusta žala,
Leži Troja ukopana
Od Grčkoga ognja pala
Gdi su miri, gdi su dvori
Ni zlamenja od ičesa,
Što ognju ostâ, vrime obori
I pohara i poplesa:
Samo jošte nedaleče
Simeonta rika sama

S' malo vode jedva teče
Jona usahla s' davnih plama — i dal . .
da cui

Nadjel se koji oj!
Da neljubi Dom Rod svoj
Naš, Gore list:
Bacmo ta izrod van,
Taj nije prav Slavljan
Pak će bil svanuti dan,
Dom Rod biti čist. (Živija!) — i tako dal:

a queste penne penso io, il confronto delle quali ne regerebber le vostre? Altrettanto dalle vostre ne uscì. Siete voi informati sulla Letteratura, Storia, Antichità etc. dell' Italia, come i Ragusei, i Cattarani ed i Greci (diciamolo) sun quelle dei Slavi? provatevi. S' istituisca un foglio e ne parli ognuno. Voi sull' Italia e noi sulle terre nostre — Caro mio! ci sarebbe ancora da osservare. Quel la **la lingua d' istruzione è italiana** (fra i non diremo) perche non diceste **l' italiana**, come ne era anche il vostre pensiero. Pensate alla Vostra **Voce Dalmatica!** Che trionfo per Voi e scorno per Noi se un **la** — l' articolo determinato lì ce ne fosse — **La Voce Dalmatica** lì in vece ne avessimo? Così ne è in ordine, significando meramente una Gazzetta che stii in qualche relazione colla Dalmazia, la quale è: abitar in Dalmacia (come impiegati o speculanti) quei tali cui dessa rappresenta; e la voce dei Dalmati esser tutto altro; così anche voi ben scriveste **è italiana:** coll' italiana in qualche relazione, e l' italiana ne sii tutto altro; ben scriveste dico, ma si non ne pensaste. Non è un error di fatto sibben di logica. Voi direste di scriver una lingua identica a quella che in Toscana sen parli, di passeggiar col Dante nell' inferno; e quanti dei vostri alleati non scommetterebber d'aver tânto dietro a se gl' Italiani lasciato? E poi! **L' intelligenza è italiana, l' ignoranza è slava; il carattere di ogni nazione ne è la sua lingua da un parte;**

dall'altra: **la lingua d'istruzione, dell'educazione, degli uffizii è italiana da secoli!** Nonne avreste qui mostrato, nel modo il più solenne, i motivi della nostra ignoranza e compromesso Voi stesso? Che imprudenza Dio mio! Le derisioni sui lamenti dei Croatti: **viver in Dalmazia un popol del loro sangue e della loro lingua, privo dell'antica libertà, glorioso e ricco finchè ad essi unito misero dacchè disgiunto** (pag. 7) non è esse contorcer contro se medesima e da se stesso confutarsi? Sua Eccellenza il Benemerito Sig. Governatore dichiarò di escluder dall'adunanza gli esaltati Italiani al par dei Slavi (pag. 12) ma tutta apparenza è che il Negator dei Slavi per le coste e per le isole all'adunanza partecipò. **Il mila Braço dei Croatti è sospettoso, il tuo l'ignoranza e slava; Slavi non saremo** e via — c' ispira la più alta fiducia? Quel: **quasi si trattasse dei popoli di lor conquista** nell'Estratto — per esarcerbar ed alienar gli animi; con quel: **I Croatti e Slavoni vogliono unirsi con noi** (nel Proclama) come vi pare di corrisponderci? Non è questo „un non volendo confessar la verità“ e così, senza meritarmi la taccia di pedante, ma la lode di esatto, ne potrei proseguir ed ordire dei ben altri **non diremo** che non furon i vostri; e più nobili, e più stringenti: **Quei 400 milla versati collo scopo di alleviar le miserie del popolo** che ne voglion dire? Chi è sto magnate romano che distribuisca 'l grano fra la plebe per espedirsi la via al consolato? Chi è che ne versò? Chi è che ne ebbe parte? Sono anche della cotal Comune, ma non me ne ricordo. È la Comune forse che lo fece? Forse? Non credo! E poi anche se fatto lo avesse di chi ne sono i bezzi? Cosa intendete voi sotto la Comune? Abbiamo noi da fare con un astratto o con un concreto? Il complesso dei cittadini od un qualche magro amministratore intendesi sotto la parola Comune? E come qualchedun si diffenderebbe se al rendiconto citato ne venisse? Chi ne è la rovina della Dalmazia se non le Comuni e le scuole, nel primo delle

quali abbiamo l' ideal del despota; nel seconda il tipo dei tiranni, specchio della barbarie, ambidue — quelle col dissipar col malamente impiegare o col non prenderne interesse: queste coll' usar un linguaggio che altri non intenda, versar in ciò che men illumini di quel che distrugga (me ne espressi già in illirico alquanto diffusamente sullo stato morale e materiale della Dalmazia; e chi getti uno sguardo sulla Provincia un altro nelle geografie, convincerassi del fatto) ambidue dico cospirano a render infelice la patria mentrecchè alla felicità della dessa ambidue la loro istituzione devono. E quel **le non elevate intelligenze vostre?** È ciò una circonlocuzione dell' ignoranza? Che bel coraggio che bella modestia!!! (diste dei Croatti all' appendice della pag. 7.) Oppur — esso è un sinonimo del non esaltate menti vostre! Ne potrei ordire dico, ma non ne voglio; preferisco di restarvi amico a opet ko štampu platit? Švaba mi mukte štampat! pred dušu mu! Amici! ma soltanto non toccarmi nella nazionalità — bi će krvi i loja — E poi con chi discenda da Venezia, Bologna, Brescia o cosa so io; mission abbi di metter sotto i piedi la Dalmazia, far rivivere coll' opportunità i diritti dell' Italia sulla terra cui l' Italiano all' Italiano per 100000 vendette — ne venghin, avranno il supporto — il portasù! con questi tali dico non voglio aver da fare — S'Dalratincim sam. Kako mi cvitat, kakoli napridovat mi reko, Dalmatinci Braco draga! dok su nam na čelu oni koji na pragu, na hlebu našem nas ruže i grde? Neg doli s' takim u pridstojećem viću, kojem štogod drugčiji posa pripada neg G. Bajomonti veli: vića je posa tudjinstvo oborit a domorodnost našu na vladanje uspet-to je njegov posa — s' onim dakle koji nas ružu i u klici podgrizaju doli! na pristolje s' onim o kojim jedan dopislija splitski veli: **Giovani entusiasti ed esaltati** (što-drugo značit nemože neg puni domorodnog plama) Nek je Domovini na upravi oni koji joj je od srca pao, u kom

narodnost zenula, komu za Domovinom srce kuca, komu Domovina za Bogom i dušom najsvetija. Ovim zaglavkom ako pridstojeća skupština Vaša uzrodi, znajte da ste posal započeli i svršili, ako ne! znajte da ste se na sramotu Vašu skupili, sto koračajih natrag udarili, za Talijanaše brušketavali; a potomstvu Vašem jada' gorih, neg jih sami priko glave privrgoste, pripravili, ja ću se mojih svita' inapora' domoljubnih stidit. a Vi će te s'tugom na srcu u grobnice ligat, Neg nemojte Dalmatinci Braćo Draga! na oprez se! čas je s' krajni, dosta vikova' povistnica naša pod stidom leža, vrime je sad da je osvitlamo i ljetopisi Europejski prominu **rubriku** o nami: da su Dalmatinci robovi Talijanski; neg da i oni umidu se pokazat sve što Madzar u Madžarskoj, Talijan u Talijanskoj, drugi u drugom mistu — Na noge se Hrišćani Braćo draga na polje se, ne zovem Vas na kakve **politične demonstracije** (buntovanja, grozenja na vladu) bog oslobodija, samo nepravednu i ludu takog se štogod mozgom vrsti može, Dalmatinu treba oružat se proti svakom, nenapadat na nikoga, kobi mu se samo dodija postojbine njegove, s' zemljom ga sastavit. Posa Dalmatinać je narodnost svoju od babilonskog sužanstva izbavit, a brez vaše odvažnosti Braćo draga, sve će zaludu bit, mladost naša gorke suze roneć krili sa svih strana; **pod noge već s'stidom našim, narodnost naša da se već netlači! ime didova' nasih više da se nekalja!** dal gorke suze njezine u toman niz obraz se ore, bratimskih krila' nema da u nje pljušti, listova' narodnih nema di hvapaji njihovi da odligaju, neg Vi Braćo draga ili sad ili ikad, sile Vaše skupite, Maticu jednu u Splitu nasadite, dvatri vrstna brezpristrastna čovika nadjite, dvatri Dnevnika zametnite — u Kotoru, Dubrovniku, Splitu — tomačom se učinite iskrenih misli mladosti naše, inostranska izobraženost i uminstvo njezino, nek se po neodnarodjena usta Vaša u listove izliva, po listovima u svit raznosi, svist budi, Domovinu našu k' cvitanju,

Slavi i ponosu uzliće; dali iskreno i brezpristrastno i brezpristrano: jesuli te sablazni rep svoj podvukle, onda je već svršilo, o ničem nije govora, plemenita čuvstva u muknu, prostaština zavlada, strasti se razjaru i bude ono što jur rekoh na strani (46—47) Neg složno Vaši i Naši, Narodnost nam obćeni cilj, virozakon svoj — svakom k' spasenju svom staza, niko za nikog odgavarat neće (u općeno govoreć), čemere iz prošlosti napominjat, rane je vridjat, zadaću izdavati, natrag idjuć htiti do uspjeha doć-Ne tako; neg **Jedinstvo, Sloga, Ljubav i Ozbiljnost**, nek osvitlaju lica sada za vavik krasnoj Dalmaciji našoj; sad sam priponizni Vaš.

G

- R

I

